

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**VOLEYBOL SPORCULARININ BİREYSEL VE SOSYAL
SORUMLULUK DAVRANIŞLARI İLE SPORDA TOPLULUK HİSSİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih AKDOĞAN

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KARGÜN

TOKAT

ÖZET

VOLEYBOL SPORCULARININ BİREYSEL VE SOSYAL SORUMLULUK DAVRANIŞLARI İLE SPORDA TOPLULUK HİSSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Akdoğan, Fatih

Yüksek Lisans, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet KARGÜN

Haziran 2023, x + 70 sayfa

Bu araştırmanın amacı; Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları ile sporda topluluk hissi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmaya gönüllü 619 sporcu katılmıştır. Örneklem seçiminde kolay ulaşılabilir örneklem tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Kullanılan anket Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği ve Sporda Topluluk Hissi Ölçeği araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel Bilgi Formu şeklinde üç bölümden oluşmaktadır. Elde edilen veriler SPSS paket programıyla analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra; t testi, tek yönlü varyans analizi, Pearson Momentler Correlation testi uygulanmıştır. Sonuç olarak; Voleybolcuların bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden almış oldukları puanlar ile sporda topluluk hissi ölçeğinden almış oldukları puanlar arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda bireysel ve sosyal sorumluluklarını ve topluluk hissini cinsiyet, evde spor yapma durumu, spor kategorisi ve antrenman süresinin etkilediği tespit edilmiştir. Sporcular için sosyal sorumluluk ve topluluk hissi önemlidir. Çünkü bu iki kavrama sahip sporcular doğaya ve çevreye saygılı, duyarlı, sportmen ve ahlaki değerlere sahip olurlar. Bu yüzden bu kavramlara sahip sporcular yetiştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sporcu, Voleybol, Bireysel ve Sosyal Sorumluluk, Sporda Topluluk Hissi.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE INDIVIDUAL AND SOCIAL RESPONSIBILITY BEHAVIORS OF VOLLEYBALL ATHLETES AND THE FEELING OF COMMUNITY IN SPORTS

Akdoğan, Fatih

Master's Thesis, Physical Education and Sports Department

Advisor: Assoc. Dr. Mehmet KARGÜN

June 2023, x + 70 pages

The purpose of this research; It is the examination of the relationship between the individual and social responsibility behaviors of volleyball players and the sense of community in sports. 619 athletes voluntarily participated in the research. Easily accessible sampling technique was used in sample selection. A questionnaire was used as a data collection tool in the research. The questionnaire used consists of three parts: Individual and Social Responsibility Scale and a Personal Information Form prepared by the researcher for the Feeling of Community in Sports Scale. The obtained data were analyzed with the SPSS package program. In addition to descriptive statistics; t test, one-way analysis of variance, Pearson Moments Correlation test were applied. In conclusion; A positive and significant relationship was found between the scores of the volleyball players from the individual and social responsibility scale and the scores they got from the sense of community in sports scale. At the same time, it has been determined that gender, sports at home, sports category and training time affect individual and social responsibilities and sense of community. Social responsibility and a sense of community are important for athletes. Because athletes with these two concepts have respectful, sensitive, sportsman and moral values to nature and the environment. Therefore, it is recommended to train athletes with these concepts.

Keywords: Athlete, Volleyball, Individual and Social Responsibility, Community Feeling in Sports.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince desteğiyle yanımda olan, tez çalışmam boyunca sabrını ve bilgisini benden esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam sayın Doç. Dr. Mehmet KARGÜN'e çalışmalarım sırasında yardımcı olan arkadaşım Sevda Akbulut İnan'a, tez sürecimde beni yönlendirerek yanımda olan Ar. Gör. Barış Mergan'a desteğini hissettiğim tüm hocalarıma, büyüklerime, arkadaşlarıma, öğrencilerime,

Ve bu hayattaki en büyük şansım olan kıymetli aileme,

Teşekkürlerimi sunarım...

İÇİNDEKİLER

Savfa.

ETİK SÖZLEŞME	Error! Bookmark not defined.
JÜRİ KABUL VE ONAY SAYFASI	Error! Bookmark not defined.
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç ve Kapsam.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırma Soruları	2
1.4. Sınırlılıklar.....	3
2. LİTERATÜR	4
2.1. Sorumluluk	4
2.1.1. Bireysel Sorumluluk	7
2.1.2. Sosyal Sorumluluk Kavramı	8
2.1.2.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Tanımı	8
2.1.2.2. Sosyal Sorumluluğun İşlevleri ve Önemi	11
2.1.2.3. Sosyal Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi	12
2.1.3. Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları	16
2.1.3.1. Klasik Ekonomik (Geleneksel) ve Modern (Sosyo-ekonomik) Yaklaşım	19
2.1.4. Sosyal Sorumluluk Kriterleri	20
2.1.5. Sosyal Sorumluluk Stratejileri	22
2.1.6. Sosyal Sorumluluk Modelleri	24
2.1.6.1. Carroll'un Sosyal Sorumluluk Modeli.....	25
2.1.6.2. Frederick'in Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli.....	27
2.1.6.3. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli	27
2.1.6.4. Wartick ve Cochran Sosyal Sorumluluk Modeli	28
2.1.6.5. Wood'un Sosyal Performans Modeli.....	29
2.2. Topluluk Hissi	30

2.3. Sporda Bireysel ve Sosyal Sorumluluk	32
3. YÖNTEM	37
3.1. Araştırmanın Modeli	37
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	37
3.3. Veri Toplama Araçları.....	37
3.3.1. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği	37
3.3.2. Topluluk Hissi Ölçeği.....	38
3.4. Veri Analizi	38
4. BULGULAR.....	40
4.1. Demografik Bilgilerin Dağılımı	40
4.2. Fark Testleri	40
4.2.1. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması.....	40
4.2.2. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Pandemi Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması.....	41
4.2.3. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması	42
4.2.4. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması	42
4.2.5. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması	43
4.2.6. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması.....	44
4.2.7. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Pandemi Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması	44
4.2.8. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması	45
4.2.9. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması	46
4.2.10. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması	47
4.2.11. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ile Sporda Topluluk Hissi Ölçeklerinin, Yaş, Spor Yaşı ve Sezonda Antrenman Süresi Değişkenleri İle Olan Muhtemel İlişkinin İncelenmesi.....	48
5.TARTIŞMA VE SONUÇ.....	50
6. ÖNERİLER	54
KAYNAKÇA	55
EKLER	Error! Bookmark not defined.
ÖZGEÇMİŞ.....	Error! Bookmark not defined.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Frekans ve Yüzde Değerleri	40
Tablo 2:	Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması.....	41
Tablo 3:	Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Pandemi Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması.....	41
Tablo 4:	Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması	42
Tablo 5:	Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması	42
Tablo 6:	Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması	43
Tablo 7:	Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması	44
Tablo 8:	Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Pandemi Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması	45
Tablo 9:	Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması	45
Tablo 10:	Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması	46
Tablo 11:	Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması	47
Tablo 12:	Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ve Sporda Topluluk Hissi Ölçeklerin Boyutları ve Bazı Diğer Değişkenlerin Birbiri İle İlişkisi.....	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Sorumluluk Stratejileri	23
Şekil 2: Çatışmalarda Uygun Davranış Stratejileri.....	24

1. GİRİŞ

Sorumluluk temel olarak özverili olmaktan kaynaklanmalıdır. Gerçek fedakârlık ise, kişinin kendi çıkarlarına öncelik vermeden doğru şekilde hareket etme iradesini veya samimi arzusunu içerir. Fedakâr eylemler sadece sorumlu değil, aynı zamanda ahlaki olarak sorumlu eylemler olarak da kabul edilebilir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) olgusu son yıllarda giderek daha fazla büyümüş ve sürdürülebilirlik için güçlü katalizör kavramlarından biri olarak kabul edilmiştir. KSS katkılarına yönelik önemli paradigma değiştirici hareketi göz önünde bulunduran örgütler, kurumsal stratejilerini değiştirmek ve KSS programlarını tanıtmak için küresel baskıyla karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal sorumluluğun diğer bir yönü, bireyin toplumu ve toplumu iyileştirme algısına dayanarak başkalarının refahına yönelik gönüllü eylemlerini temsil eden Bireysel Sosyal Sorumluluktur (Mihaela, 2018). Farklı çalışmalar, bireylerin benlik saygısı ihtiyaçlarını kişisel düzeyde karşılamak için sosyal olarak sorumlu egzersizler yaptıklarını ortaya koymaktadır (Shanti & Saloni, 2016). Araştırmasında, sosyal olarak sorumlu uygulamalara herhangi bir olumlu katılımın toplumdaki morali artırdığını ve kolektif benlik saygısının yanı sıra organizasyon ve toplum içindeki kimliğin gücünü artırdığını göstermektedir.

Örgütlerde çalışan bireyler için, KSS uygulamalarına etkili katılım, güvenlik, aidiyet ve anlamlı bir varoluşa katılım ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Baumana & Skitka, 2012, s. 63-86). Potansiyel sinerjik yönleri keşfetmek için sosyal sorumluluğun kurumsal ve bireysel perspektiflerden aynı anda değerlendirilmesi önemli, mantıklı ve faydalı görünmektedir (Baumana & Skitka, 2012).

1.1.Amaç ve Kapsam

Bireyler birbirleriyle sürekli iş birliği içerisinde olan sosyal varlıklardır. Güçlü bir topluluk oluşturabilmeleri için güçlü ilişkiler kurmaları gerekir. Böylece topluluk hissi oluşmasına zemin hazırlamış olurlar (Yıldırım, Yıldız & Koruç, 2019).

Toplumsal yaşamda bireyler sosyal sorumluluk almak için, öncelikle bireysel sorumluluk duygularını geliştirmeleri ve istekli olmaları gerekmektedir (Filiz & Demirhan, 2015). Bireylerin bireysel ve sosyal sorumluluk davranışlarını geliştirmeleri

için pozitif değerler üzerine yoğunlaşan bireysel ve sosyal sorumluluk modeli bütünsel bir yaklaşım olarak katkı sağlamaktadır (Aksoy & Gürsel, 2017).

Tüm bireylerin sahip olması gereken bu özellikler, sporcular için de önem arz etmektedir. Özellikle spor ortamında aktif olan sporcuların bu özelliklere sahip olması ve bunu kullanmasının başarılarının artmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları ile sporda topluluk hissi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca sosyo-demografik değişkenler açısından da incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bireyler her alanda olduğu gibi spor alanında da başarılı olabilmek ve devamlılık sağlamak için bireysel sorumluluk almalı, katılım sağlamalı, kendini denetlemelidir. Ayrıca bireysel davranışlarla birlikte başkalarına destek olma, birlikte hareket edebilme gibi topluluk hissi oluşturan sosyal davranışlara da sahip olması gerekmektedir. Sporda başarılı olmak ve devamlılık sağlamak için sporcuların sahip olması gereken özelliklerden olan sporda topluluk hissi ve sahip oldukları sorumluluk davranışlarının incelenmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir.

1.3. Araştırma Soruları

- Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları evde antrenman yapma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları antrenörün cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları spor kategorisine göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları antrenman süresine göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının sporda topluluk hissi durumu cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

- Voleybol sporcularının sporda topluluk hissi durumu evde antrenman yapma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının sporda topluluk hissi durumu antrenörün cinsiyetine göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının sporda topluluk hissi durumu spor kategorisine göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının sporda topluluk hissi durumu antrenman süresine göre farklılık göstermekte midir?
- Voleybol sporcularının bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları ile sporda topluluk hissi durumu yaş, spor yaşı ve sezonda antrenman süresi ile ilişki göstermekte midir?

1.4.Sınırlılıklar

Bu araştırma; 2020-2021 sezonunda kulüplerde aktif olarak spor yapan voleybolcular ile sınırlıdır.

Araştırma kapsamında kullanılan yöntem ve veri toplama araçları ilgili araştırma sorusuna en uygun yanıtı bulmak amacıyla seçilmiştir.

2. LİTERATÜR

2.1. Sorumluluk

Örgütsel yaşamda sorumluluk konusunu analiz ederken, birkaç konuyu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. İlk olarak, sadece bir bireyin (ve aynı zamanda bir örgütün) toplumun sosyal ve yasal kurumları tarafından ortaya konan resmi yasalara ilişkin farkındalığını ve bunlara uymasını dikkate almak yeterli değildir. Aynı zamanda toplumsal hayatta etkin olan gayri resmi ahlaki ilkelere odaklanmak da önemlidir. Diğer insanların refahını sağlamak gibi ahlaki ilkeler, ekonomik kayıp olasılıkları olsa bile, bireylerin vicdanına rehberlik eder ve kendileri için maddi tatmini, karlılığı ve verimliliği en üst düzeye çıkarmaya çalışan rasyonel eylemler üzerinde kısıtlamalar olarak hareket etmektedir (Takala & Pallab, 2000).

Bazen bir bireyin ahlaki duygusu, sosyal olarak belirlenmiş resmi yasalarla bile çatışabilir. Örneğin, bir devlet hastanesinin yaşam yanlısı olduğuna inanan bir doktor, sırf ülkesinin kanunları kadınlara bu ayrıcalığı tanıdığı için ve bağlı olduğu bir devlet kurumunda çalıştığı için kürtaj yapmak zorunda kalabilir. Böyle bir değerler çatışmasından kaynaklanan ikilem, çalışanlar için ahlaki baskı yaratabilir. İkincisi, sorumlu eylemlerin ardındaki mantığı analiz ederken, egoist ve özverili güdüler arasında bir ayrım da göz önünde bulundurulmalıdır. Bir birey, ondan bir şey kazanmaya çalıştığı için “doğru” şeyi yapmaya çalıştığında, güdülerini egoizme dayandırmakta ve eylemleri egoist olarak etiketlenmektedir. Ancak, insanları kişisel çıkar vaadiyle ikna ederek sorumlu davranışlarda bulunmak, sosyal organizasyonlarda sorumluluğu sağlamak için güvenilir veya etik olarak uygun bir yöntem değildir. Sorumluluk temel olarak özverili olmaktan kaynaklanmalıdır.

Ahlaki ve hukuki sorumluluk arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak, senet ve süreç arasındaki ayrımı dikkate alma ihtiyacının önemi daha da gözden geçirilebilir. Araştırmacıların aklını meşgul eden önemli bir soru, ahlaki ve siyasi-hukuki sorumluluk arasındaki ayrım ve ilişkidir. Sorumluluk etik anlamdan ziyade siyasi veya yasal anlamda tartışılırken sorumluluk yeniden tanımlanır. Etik sorumlulukta birey, kendisinden başka hiç kimseye özel olarak sorumlu olmaksızın eylemlerinden sorumludur. Bireyin eylemleri, içsel ahlaki vicdanı tarafından otomatik olarak

düzenlenir. Siyasi-hukuki bir sorumluluk tanımı söz konusu olduğunda, dikkat edilmesi gereken iki şey vardır. Bireyin sadece nelerden sorumlu olduğuna bakmak yeterli değildir, aynı zamanda “birey kime karşı sorumludur?” sorusuna da ağırlık vermek gerekir. Siyasi-hukuki sorumluluk, “hesap verme yükümlülüğünü” gerektirir ve her zaman bir şeyin sorumluluğudur (Vural & Coşkun, 2011) Kanunlar çoğunlukla belirli evrensel etik adalet ilkelerine dayanmasına rağmen, “doğru eylemin” yasal tanımı her zaman etik adalet standartlarına uymayabilir. Ahlak ve hukuk arasındaki önemli örtüşmeye rağmen, birçok eylem yasal olarak doğru, ancak ahlaki olarak şüpheli veya hatta tartışmalı olabilir, ör. şirketlerde işten çıkarma sorunu. O halde tehlike, etik olarak adaletsiz eylemlerin (evrensel bir bakış açısından) cezasız kalması ya da sırf belli bir toplumun yasaları eylemin suç olduğunu kabul etmemesi nedeniyle reformsuz kalmasıdır.

Bir bireyi belirli bir şekilde hareket etmeye sınırladığı veya yetkilendirdiği için “hukuk”un “süreç”e benzer olduğu savunulmaktadır. Benzer şekilde, “ahlaki” bir “eylem”e benzer, çünkü ahlâk bağlamında, bir bireyin hareket etme şekli üzerinde bir miktar kontrolü ve ayrıca doğru şekilde hareket etme konusunda bir seçimi vardır. Kanunlar “ruhsuz bir bireyi” düzenler, ancak ahlak, bir bireyde yol gösterici güç olarak ruhu eski haline getirir.

Bazı teorisyenler, hukuki ve etik sorumluluk arasında ilgili bir ayrım olmadığını iddia etmişlerdir. Etik ve hukuk normları arasındaki ilişkiye işaret ederek ayrımın geçersizliğini gösterirler. Hukuki norm, “yasadışı” bir eylemi, onun asgari koşullarını ve toplumsal hayatın normatif taahhütlerini çiğnemekle bağlantılı cezayı tanımlar. Örneğin, “öldürme” normu yasal bir normdur. Özel (2017), bu yasal normun etikten kopmadığına dikkat çeker. Bu, yalnızca birincil etik normu destekleyen ikincil bir normdur, diğer insanların yaşamlarına saygı gösterilmelidir.

Yasal normlar etik normları tamamlayabilse de, yasal ve etik normlar arasındaki ayrımın hala geçerli olmaktadır. Bir birey yasal anlamda tamamen kabul edilebilir bir vatandaş olabilir, ancak yine de ahlaksız olabilir. Bu ayrım, firmanın etik konulardaki rolüne ilişkin durumlarda özellikle önemlidir. Yapması gereken birden fazla görevi olan bir firma bağlamında, sadece firmanın faaliyetlerini sınırlayan ve belirleyen denetleyici siyasi-hukukî düzenlemelere bakmak yeterli değildir. Firmanın daha geniş sosyal

nüfusu etkileyen faaliyetlerine rehberlik eden “toplumsal ve ahlaki vicdan”a bakmak da önemlidir (Karakoç, 2012).

Adalet ve ahlak duygusu, en iyi, insanların seçim hakkı olduğu ve ahlaki kararlar vermekte özgür olduğu koşullarda gelişir. Örgütler, kurumsal ademi merkeziyetçilik yoluyla böyle bir özgürlük ve özerklik atmosferi geliştirmelidir. Kolay ve esnek bir ortam göz önüne alındığında, çalışanlar inisiyatif alabilir ve sadece örgütün değil, aynı zamanda daha geniş toplumun yararına birden fazla sorumluluğu rasyonel olarak dengeleyebilir. İlk kez bir ahlak yolunda yürüyen bir örgüt, tipik olarak, hesap verebilirlik-özgürlük-rasyonalitenin gelişimsel bir yolundan geçmektedir.

Örgüt öncelikle tüm eylemlerinden toplumun yasal organlarına karşı sorumlu olduğunun bilincine varır. Daha sonra sadece ceza korkusundan dolayı tanımlanmış bir “doğru eylem” yolunu izler. Gerçek ve dizginsiz bir iradeyle iyi eylemlere girmez. Yasal onay ihtiyacına kademeli olarak sosyal onay ihtiyacı, örgüt için sosyal olarak canlandırıcı bir imaj eşlik etmektedir. Bu genellikle, örgüt daha geniş ahlaki sorunların farkında olan ve örgütün ahlaki olarak kabul edilemez uygulamalarına karşı eylem için hükümete lobi yapan tüketicilerin baskısı altına girdiğinde olmaktadır.

Örneğin, 1989’da, ahlaki açıdan aktif Amerikalı tüketiciler, Exxon büyük bir okyanus petrol sızıntısında sorumluluğunu kabul etmeyi reddettiğinde, Exxon firmasını ve petrol ürünlerini bilinçli olarak boykot ettiler. Şirket nihayetinde medyanın ciddi olumsuz imajı altında geri adım atmak zorunda kaldı, tüm ilgili tarafları eylemleri için tazmin etti ve altında okyanusu temizleme taahhüdü aldı. Böylece firma başlangıçta sosyo-yasal zorlamalardan ahlaki eylemlerde bulunmaktadır. İyi eylemler, örgüt tarafından “oyunun kurallarına” uygun olarak tanımlanmaktadır. Bunlar, kârlılığı ve büyümeyi maksimize etmek için birer araçtır. Ancak zamanla firma, etik uygulamaları iyi bir iş ahlakı olarak içselleştirir, içsel değerlerine değer verir ve gönüllü olarak kendisini çevresel açıdan güvenli eylemlere adar.

Örgüt, iyilik yapmak için içsel bir istek ve görev geliştirirken doğru olanı yapmayı seçer. Ekonomik rasyonalite ve ahlak aynı anda değerli ilkeler haline geldikçe, hem güdü hem de eylem saf ve yararlı hale gelir (Yücel & Palabıyık, 2016). Kuruluşun çevre güvenliğini benimsemesi, çevre ile kuruluş arasında sistemin bir bütün olarak

hayatta kalmasını sağlayacak karşılıklı olarak karlı bir alışveriş olabileceğinden, karşılıksız kalmaz.

2.1.1. Bireysel Sorumluluk

Bireyler yaşamları boyunca çeşitli şeylere ihtiyaç duyarlar. Biyolojik-duygusal-estetik ve sosyal ihtiyaçlar gibi. Bir inanç sistemi, insanları bu alanlarla ilgili kararlar alırken ve eylemlerde bulunurken etkiler. Ulusoy ve Dilmaç (2015, s. 16) değerleri, “insanı insan yapan, benzersiz kılan ve davranışlarını yöneten kişilik özelliklerini içeren inançlar” olarak tanımlamıştır. “Değerler” olarak adlandırılan bu inanç sistemi literatürde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Değerler, değişen önem seviyelerinde insanların yaşamlarına yön veren durumsal olmayan hedefler olarak arzu edilir. Değerler arzuları, tercihleri ve istekleri yansıtır; dolayısıyla kişinin bir şeyin istenip istenmediğine dair inancını temsil etmektedir (Saracaloğlu & Gerçeker, 2018). Bu tanımlarda; değerlerin kalıcı olmasına, hiyerarşik yapılarına, bireylerin ve toplumların yaşamına rehberlik etme rolüne vurgu yapılmaktadır.

Değerin tanımlamasında genel olarak bazı özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bunlardan (a) inanç ve alışkanlıkları içeren gerçeklerdir, (b) bireylerin eylemlerini gerçekleştirmelerine ve içselleştirmelerine yardımcı olur, (c) değerler genellikle insan tarafından arzu edilen şeylerden oluşur. (d) birkaç alanla ilişki kurabilirler ve bu ilgi alanları ayrı bir değerler sistemi içerebilir (e) kaynakları ne olursa olsun, sosyaldirler (Aydın, 2003). Dilmaç ve Bircan’a (2015, s.4) göre değerler, toplumlara anlam yükler ve toplumun özerkliği çerçevesinde gelişir. Değerlerin genel yönleri, insanlar tarafından çok önemsenmesi ve ortak refahın korunması ve ihtiyaçların karşılanması ile ilişkisi şeklinde de ifade edilmektedir. Değerlerin değerlendirilmesi, insanları ve toplumları anlamada temel bir yöntem olduğundan, bireyleri anlamada değerler önemli bir rol oynamaktadır. Bireysel ve toplumsal anlamda inanç, tutum ve davranışlar farklı kültürlerin değer sistemlerini anlamada önceliğe sahiptir.

Değerler, benlik değerlendirme standartlarını kullanırken bireylerin davranışlarını yönetir. Davranışların özellikleri ve dolayısıyla hayata yön veren değerler şunlardır (Demirutku & Sümer, 2010):

- Kişisel davranışları etkileme,

- Farklı seçimlerde karar vermeyi kolaylaştırma,
- Davranışları kontrol etme,
- Duygu dolu, davranışları şekillendirme,
- Düşünce ve anlayışı güçlendirme

Grupların değer önceliklerindeki çarpıcı farklılıkların ötesinde, değerlerin hiyerarşik sıralamasına ilişkin şaşırtıcı derecede yaygın bir fikir birliği vardır. Yardımseverlik, öz-yönelim ve evrenselcilik değerleri sürekli olarak en önemli değerlerdir; güç, gelenek ve teşvik değerleri en az önemlidir. Ayrıca güvenlik, uygunluk, başarı ve hazcılık bunların arasındadır (Schwartz & Bardi, 2001).

Değer kazanma sürecinin ana kısmını okul hayatı oluşturduğundan, bireyler deneyimledikleri etkileşim süreci ile sahip oldukları değerleri değiştirebilirler. Değerlerin açık ya da örtük olarak yerleşmesinde okul hayatı kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda öğrencilere temel değerlerin kazandırılmasında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları ayrı bir öneme sahiptir (Oğuz, 2012).

2.1.2. Sosyal Sorumluluk Kavramı

2.1.2.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Tanımı

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), bir dizi farklı kavram için bir nevi "her şeyi kapsayan" bir ifadedir. Bazı KSS savunucuları, iyi kurumsal davranış için bir iş gerekçesi olduğunu iddia ederken, diğerleri bunu sosyal fayda arayışında bir miktar kârdan fedakarlık etmek açısından değerlendirmektedir. Bu bölüm de buna göre ikiye ayrılmaktadır. İlki, KSS'nin üç alternatif vizyonunu tartışıyor. İkincisi, KSS hareketinin karşılaştığı zorlukları ve fırsatları tartışıyor.

KSS hakkında üç görüş bulunmaktadır. Bunlar:

(a) Vizyon 1: “Kazan-kazan” (“iyilik yaparak iyi yapmak”)

KSS'nin bazı savunucularına göre, iyi bir kurumsal vatandaş olmak aynı zamanda bir firmayı daha karlı hale getirebilir. Firmaların muhtemelen aynı anda hem kârlarını azaltmak hem de topluma zarar vermekle (çevreye zarar vermek, işçilere veya tüketicilere zarar vermek) hiçbir çıkarı olmadığı için, böyle bir iddianın yönetim

danışmanlarının “bedava öğle yemeği” vaadinden daha fazlası olması için detaylandırmayı ve desteklemeyi gerektirir.

Sonuç olarak, bu ilk vizyonda KSS, (zamanlar arası) kârları en üst düzeye çıkarmak için uzun vadeli bir bakış açısı almakla ilgilidir. Bu, sosyal açıdan sorumlu yatırımcıların kendilerini yönetimi izleyen ve kısa vadeciliği düzeltmek için ses çıkaran uzun vadeli yatırımcılar olarak konumlandırmaları gerektiğini göstermektedir.

Aynı şekilde, ancak çok daha belirsiz refah sonuçlarıyla, “stratejik KSS”, kişinin pazardaki konumunu güçlendirmek ve böylece uzun vadeli kârları artırmak için sosyal olarak sorumlu bir duruş sergilemekten ibarettir (Baron, 2001). Örneğin, KSS, gelecekte sıkı denetimden kaçınmak veya özellikle rakipleri engelleyecek çevre, iş gücü veya güvenlik düzenlemelerini teşvik ederek rakiplerin maliyetlerini artırmaya çalışmak için düzenleyicileri ve kamuoyunu yatıştırmanın bir yolu olabilir.

(b) Vizyon 2: Yetkilendirilmiş hayırseverlik (vatandaş değeri için yapılan)

Bazı paydaşlar (yatırımcılar, müşteriler, çalışanlar) daha ileri sosyal hedefler için genellikle parayı (sırasıyla getiri, satın alma gücü ve ücret) feda etmeye isteklidir. Başka bir deyişle, paydaşların, şirketlerin kendi adlarına hayırseverlik faaliyetinde bulunmaları için bazı talepleri vardır. Karşılık gelen KSS kâr fedakarlığı, talepleri üzerine paydaşlara iletilir.

İnsanların neden kendi başlarına veya hayır kurumları, kiliseler vb. aracılığıyla yapmak yerine şirketlerin kendi adlarına iyilik yapmalarını istediklerini açıklamak gerektiğini unutulmamalıdır. Burada bilgi ve işlem maliyetleri açıkça önemlidir. Teoride tüketiciler, Starbucks'a tedarik sağlayan kahve plantasyonlarındaki işçilerin gelirlerini doğrudan desteklemek için para gönderebilirler. Ancak bireysel ticaret ve sözleşmelerin oluşumu hakkında bilgilendirilmeleri gerekecektir ve mali transferleri çok büyük işlem maliyetleri gerektirecektir. Bir şekilde, hayırseverlik delege edilmelidir (Bénabou & Tirole, 2009). Belki bir hayır kurumuna emanet edilebilir, ancak delegasyon, hâlihazırda işçilerle mali bir ilişki içinde olan şirketten geçerse, işlem maliyetlerinin hala çok daha düşük olması muhtemeldir.

Şirketlerden toplum yanlısı davranmalarını istemek için başka bir argüman, istenen eylemlerin genellikle geliri daha az kayırılan nüfuslara aktarmakla değil, çevreyi kirletmek gibi belirli davranışlardan kaçınmakla ilgili olduğudur; burada, devlet

kısıtlayıcı düzenlemeler getirmediğinde, firmadan iyi davranmasını istemenin yerini hiçbir şey tutamaz. İlgili bir durum, bir firmanın, mal ve hizmetleri ihtiyaç sahiplerine hükümetlerin veya diğer hayırsever “aracıların” yapabileceğinden daha verimli bir şekilde sunmak için teknik uzmanlığından yararlanması veya tamamlayıcılıklardan yararlanmasıdır (Besley & Ghatak, 2005). Örnekler arasında, bir kasırganın vurduğu bir bölgeye yardım konvoyları düzenleyen dev bir süpermarket zinciri veya gelişmekte olan bir ülkedeki yoksul, uzak köyler için su kuyuları kazma programı oluşturan büyük bir su arıtma tesisi sayılabilir.

Akla birçok örnek gelmektedir. Örneğin Starbucks, adil ticaret kahve ve çay satın alarak talebini artırıyor. Diğer firmalar, kıyafetlerinin organik pamuktan veya adil ticaret ürününden yapıldığının yoğun bir şekilde reklamını yapıyor. Bazı şirketler, çalışanların toplum hizmetine katılımı için teşvikler sağlar, böylece yerel topluluklarla halkla ilişkileri güçlendirir ve motive olmuş çalışanları cezbeder (Brekke & Nyborg, 2008). Şirketlerin paydaşlar adına sosyal sorumlu davranışta (SSD) yer aldığı görüşü, “biriken günahların” (tütün, alkol, kumarhaneler) daha yüksek getiri gösterdiği gözlemiyle de desteklenmektedir. Öte yandan ve daha sonra tartışacağımız gibi, diğer ampirik araştırmalar, KSS davranışı ile karlılık eksikliği arasında bir bağlantı gösterememektedir.

KSS uygulayan firmaların, tüketici ve yatırımcının kendi adlarına “iyilik yapma” taleplerine yanıt verdiği fikri, bu tür uygulamaların büyük, kârlı, nihai mal üreten ve STK'lar tarafından dikkatle incelenen firmalar arasında daha yaygın olması ile tutarlıdır. SSD talep eden paydaşlar açısından görünürlük, bu nedenle firmaları bu tür davranışlarda bulunmaya teşvik etmektedir.

Bireylerde olduğu gibi, şirketlerin imaj kaygılarının da daha karanlık yanları vardır, burada yeşil yıkama, çevre dostu veya diğer SSD'lerin yanıltıcı bir resmini ya da bazı boyutlarda doğru olan ancak daha az lezzetli olanları karartmaya yarayan bir resmi yaymak gibidir. Bu nedenle, bazı firmalar çevre dostu görünmek için büyük bir kurumsal bağış yaparlar ve bunu reklam ederler.

(c) Vizyon 3: İçeriden öğrenilenlerin başlattığı kurumsal hayırseverlik

KSS'nin bu yorumunda, kurumsal toplum yanlısı davranış (en azından kısmen) paydaşların talepleri veya iyi bir amaç için para feda etme istekleri tarafından motive

edilmez, daha ziyade yönetimin veya yönetim kurulu üyelerinin hayırseverliğe katılma isteklerini yansıtır. Örneğin, şirketler genellikle yöneticilerinin veya kendi yönetim kurulu üyelerinin bulunduğu kurullardaki hayır kurumlarına veya üst yönetimlerinin desteklediği kurumlara (konser salonları, opera binaları, müzeler) ve amaçlara (örneğin siyasi düşünce kuruluşları) göre bağışlar yaparlar. Kâr o zaman tipik olarak maksimize edilmez.

2.1.2.2. Sosyal Sorumluluğun İşlevleri ve Önemi

Sosyal sorumluluk, işletmelerin, hissedar değerini en üst düzeye çıkarmanın yanı sıra, sadece alt satırda değil, topluma fayda sağlayacak şekilde hareket etmeleri gerektiği anlamına gelir. Sosyal sorumluluk, sadece karlı değil, aynı zamanda toplumun ve çevrenin refahına da katkıda bulunan yatırımlar arayan yatırımcılar ve tüketiciler için giderek daha önemli hale gelmiştir. Eleştirmenler geleneksel olarak iş dünyasının temel doğasının toplumu bir paydaş olarak görmediğini savunurken, genç nesiller sosyal sorumluluğu benimsiyor ve değişimi yönlendiriyor.

İşlevleri (Investpedia, 2022);

- Sosyal sorumluluk, hissedar değerini en üst düzeye çıkarmanın yanı sıra, işletmelerin topluma fayda sağlayacak şekilde çalışması gerektiği anlamına gelir.
- Sosyal sorumluluk sahibi şirketler, toplum ve çevrenin refahını teşvik eden ve aynı zamanda onlar üzerindeki olumsuz etkileri azaltan politikalar benimsemelidir.
- Şirketler, gönüllülüğü teşvik ederek, çevreye fayda sağlayan değişiklikler yaparak, etik işgücü uygulamalarına katılarak ve hayırsever bağışlarda bulunarak birçok yönden sorumlu davranabilirler.
- Tüketiciler, sosyal sorumluluk sahibi şirketlerden mal ve hizmet satın almak için daha aktif bir şekilde aramakta ve dolayısıyla karlılıklarını etkilemektedir.
- Eleştirmenler, sosyal sorumluluk uygulamanın, işletmelerin var olma nedeninin tam tersi olduğunu iddia ediyorlar.

Topluma fayda sağlamak ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak, sosyal sorumluluğun temel faydaları arasındadır. Tüketiciler giderek artan bir şekilde sosyal sorumluluk sahibi şirketlerden mal ve hizmet satın almak istiyor ve bu da kârlılıkları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir.

Örgütler açısından, potansiyel olarak kârlılığı artırmanın yanı sıra, sosyal sorumluluk programları uygulayan şirketler de marka imajlarını artırabilirler. Sosyal sorumluluk programları da çalışanlar arasında moral üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir.

Sosyal sorumluluk, bireylerin ve şirketlerin çevrelerinin ve bir bütün olarak toplumun çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri gerektiği anlamına gelir. İşletmeler için geçerli olduğu gibi, sosyal sorumluluk kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) olarak bilinir ve değişen sosyal normlar nedeniyle işletmeler içinde daha belirgin bir odak alanı haline gelmektedir.

Bu teorinin özü, kârlılık için çabalama ve bir bütün olarak topluma fayda sağlama ikili görevleri arasında etik bir dengeyi teşvik eden politikaları yürürlüğe koymaktır. Bu politikalar komisyon (hayırseverlik: para, zaman veya kaynak bağışları) veya ihmal (örneğin; sera gazlarını azaltmak veya kirliliği sınırlamak için ABD Çevre Koruma Ajansı düzenlemelerine uymak gibi "yeşile dönme" girişimleri) olabilir (HBS, 2022).

2.1.2.3. Sosyal Sorumluluğun Tarihsel Gelişimi

KSS kavramı büyük ölçüde 1950'lerde bugünkü biçimini almaya başlamıştır. 1950'ler, KSS hakkında çok konuşulduğu bir on yıl olarak tanımlanabilir (o zamanlar "kurumsal" kavramı henüz mevcut olmadığı için sosyal sorumluluk olarak anılırdı). İş liderleri kendilerini sosyal sorumluluk kavramına ve konuşmalarına alıştırıyorlardı. Bu dönemde şirketlerin KSS uygulamaları, çoğunlukla hayır kurumlarına ve yerel yararlanıcı kuruluşlara bağış şeklinde hayırseverlik üzerine yoğunlaştı. Bu nedenle, KSS uygulamaları geçiciydi ve şirketin kendisine değil, yöneticinin sosyal bilincine bağlıydı (Carroll, 2009).

1960'lar, KSS'yi kavramsallaştırmaya yönelik artan bilimsel ilgi ile karakterize edilebilir. Keith Davis ve William C. Frederick gibi bilim adamları, KSS'yi yönetsel

karar alma ile ilişkilendirmeye başlamıştır. KSS kavramını özgür bir toplumun temeline aykırı ve hissedarlara haksız bir şekilde yük olan bir gelişme olarak algılayarak eleştirilmiştir. Şirketlerin topluma karşı sahip olması gereken tek sorumluluğun ekonomik refahı sağlamak olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca, iş dünyasının liderlerinin sürdürülebilirlik sorunlarıyla etkin bir şekilde başa çıkamayacak kadar kendileriyle ilgilendiklerini ve bu nedenle politikacıların ve sivil toplumun sosyal sorunlarla ilgilenmesi gerektiğini savunulmuştur. Şirketlerin KSS uygulamaları, hayırseverlik, çalışma koşulları ve paydaş ilişkileri gibi konuları içeriyordu. Bu uygulamalar, KSS'ye katılmanın geçici bir uygulama olmaktan çıktığını ve daha fazla tekrar ettiğini gösteriyor; şirketlerin sürdürülebilirlik zorluklarının 1950'lere kıyasla daha geniş bir paydaş yelpazesini kapsadığını, çünkü artık çalışanları ve daha geniş bir hayırseverlik alıcıları yelpazesini kapsadığını ve KSS'nin şirketler içinde yavaş yavaş daha “yönetilir” hale geldiği dönem olmuştur (Lee, 2008).

1970'ler, KSS'yi stratejik yönetime bağlamak ve KSS ile başa çıkmak için bir çerçeve sağlamak için sosyal duyarlılık ve kurumsal sosyal performans gibi yeni kavramların tanıtıldığı veya daha fazla araştırıldığı bir on yıl olarak tanımlanabilir (Valor, 2005). Bu kavramları, sosyal yükümlülük (şirketin yasal gereklilikler gibi dış baskılara tepkisi), sosyal sorumluluk (şirketin yasal zorunlulukların ötesine geçen, şirketin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi gereken) olarak adlandırıldığı “kurumsal sosyal performansın üç boyutu” olarak tanımlanmaktadır. Bu “KSS'ye yönelik yönetimsel yaklaşım”, şirketlerin sürdürülebilirlik zorluklarının üstesinden gelmek için geleneksel yönetim işlevini kullandığı pratikte de görülmektedir (Lee, 2008). KSS daha fazla düzenlenmiş hale gelmiş, bu da şirketin KSS uygulamalarının kamu talepleriyle eşleştirildiği daha kamu politikası yaklaşımını göstermektedir. Şirketin KSS çabaları artık yalnızca iç paydaşlara ve hayırseverlik alıcılarına yönelik değildi, sosyal hareketler giderek daha fazla örgütlendikçe (örneğin, Greenpeace) tüm topluma karşı sorumluluk ışığında yavaş yavaş algılanmıştır. KSS uygulamaları azınlıkların işe alınması, eğitim ve ekoloji gibi temalara odaklanmıştır (Valor, 2005).

1980'ler, KSS'nin sonuçları üzerine araştırmalara odaklanılmasıyla karakterize edilebilir. KSS'nin nasıl kavramsallaştırılması gerektiği konusunda hala tartışmalar olsa da, bilim adamları iş etiği, sosyal duyarlılık ve kurumsal sosyal performans gibi diğer kavramları incelemeye başladılar (Lee, 2008). Konsepti şirketler için daha somut hale

getirmek için yeni temalar ve teoriler ortaya koydular. Özellikle etkili bir teori, “paydaş teorisi”dir. Teori, çalışanlar, STK'lar tarafından temsil edilen doğal çevre, müşteriler, hissedarlar ve hükümet gibi şirket üzerinde bir hissesi veya iddiası olan şirket içindeki ve dışındaki aktörler (yani, paydaşlar) ile şirket arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Freeman, ana paydaşlarının ihtiyaçlarıyla etkin bir şekilde başa çıkmayı başaran şirketlerin, bunu yapamayanlardan daha uzun süre hayatta kalacağını ve daha iyi performans göstereceğini öne sürmüştür. Paydaş teorisi artık KSS araştırmalarında en çok uygulanan teorilerden biridir (Lee, 2008). KSS ile şirketin finansal performansı arasındaki bağlantı da 1980'lerde daha fazla bilimsel ilgi görmüştür. 1980'lerde şirketlerin KSS uygulamaları ile ilgili olarak, çok uluslu şirketlerin şüpheli uygulamaları, kentsel yaşam kalitesinin düşmesi, çalışan sağlığı ve güvenliği, çalışma yaşam kalitesi ve çevre kirliliği gibi konulara odaklanılmıştır (Montiel, 2008).

1990'lar, KSS kavramının yeni ancak ilgili kavramları (örneğin, sürdürülebilirlik) daha fazla tanıtmak için bir temel olarak hizmet ettiği bir on yıl olarak tanımlanabilir. Tanıtılan farklı kavramlarla ortaya çıkan şey, KSS'nin karmaşık küresel sürdürülebilirlik zorluklarıyla açık bir şekilde bağlantılı hale gelmesi ve şirketlerin uygulamalarını “sürdürülebilirlik” ile ilişkilendirmesidir. Ancak, KSS ile yakın ilişkisi nedeniyle, bu yeni kavramlar literatürde ve uygulamada sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır (Carroll, 2009). Bu dönemdeki KSS uygulamaları arasında hayırseverlik, kamu işleri ve KSS, sosyal yatırım, şirketin itibarını yönetme ve sürdürülebilirlik gibi belirli temaları yönetmek için yöneticileri işe alma yer almıştır.

2000'lerden 2015'e kadar olan dönemler, bir varış noktası olarak sürdürülebilirlik ve yolculuk olarak sürdürülebilir kalkınma fikrinin giderek iş uygulamalarına çevrildiği “kurumsal sürdürülebilirlik” gibi KSS ile ilgili kavramlara odaklanan bir araştırma odağı ile karakterize edilebilir. Yinelenen başka bir kavram, şirketleri bir kişiye eşdeğer statüye sahip olması gereken varlıklar olarak konumlandıran “kurumsal vatandaşlık”; şirketlerin hak ve görevleri vardır. Bu nedenle daha geniş sosyal sorumluluklardan sorumlu tutulabilirler (Matten ve ark., 2003). Kurumsal vatandaşlık araştırmacıları kuruluşların toplumdaki genel rolüne odaklanırken, daha yakın zamanda diğerleri, kuruluşların ve KSS'nin belirli siyasi rolünü vurgulayarak “siyasi KSS” terimini tanıtmıştır. Politik KSS, KSS'nin kasıtlı veya kasıtsız siyaseti etkilediği veya bunun tersi olduğu uygulamaları ifade eder (Frynas & Stephens, 2015). Bu terimle bilim adamları,

KSS'nin siyasi etkiye sahip olabileceği çeşitli yollara işaret ediyor. Örneğin, kuruluşlar toplum hizmetleri sağlama (örneğin eğitim ve sağlık hizmetleri) gibi siyasi bir role sahiptirler, düzenlemeleri etkileyerek siyasi baskıları ortadan kaldıracaklardır (örneğin, sigara ve alkol yasağına karşı lobi faaliyeti yürütürler) ve bu kuruluşların kapsamadığı boşlukları doldurabilirler. KSS, bu yeni kavramları içeren bir şemsiye terim olarak düşünülebilir.

Bu dönemde KSS kavramı ile ilgili olarak, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi, hem bilim dünyasında hem de uygulamada yaygın olarak benimsendiği için büyük etkisi olan bir KSS tanımı ortaya koymuştur. KSS'yi “şirketin etik davranmaya ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunurken aynı zamanda yerel topluluk ve genel olarak toplumun yanı sıra işgücünün yaşam kalitesini iyileştirmeye devam eden taahhüdü” olarak tanımladılar. Ancak Dahlsrud'a (2008) göre, günümüzün en çok kullanılan KSS tanımlarından biri, “firmaların gönüllü olarak çevresel, sosyal ve ekonomik zorlukları iş stratejilerine ve paydaşlarla etkileşimlerine entegre ettikleri sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bir iş yaklaşımıdır” (Dahlsrud, 2008) . Bu tanımlar, paydaş bakış açısının ve paydaşların sürdürülebilirlik zorluklarıyla mücadele etmelerinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

KSS kavramının artan popülaritesine ve kabulüne rağmen, kavram eleştirilmektedir. Serbest piyasa sosyal sorunları çözemezse veya bir kişi gerçekten bir şeyleri değiştirmek istiyorsa, hükümetin sosyal meselelerle ilgilenmesi gerektiği belirtilmektedir (Carroll & Shabana, 2010). Yıllar boyunca şirket skandallarının kanıtladığı gibi şirketlerin toplumsal sorunlarla başa çıkmak için yeterince iyi kalpli olmadıklarını bir kez daha yasalar ve yönetmelikler aracılığıyla vurgulanmaktadır (örneğin, ABD'de dizel emisyon testlerini aldatırken yakalanan Volkswagen). Diğerleri, kâr güdülerini daha etik veya daha sosyal hale getirme çabalarının, istemeden piyasa sistemini baltalayabileceğini veya karlılığını ve dolayısıyla da kamu yararını azaltarak firmaların ekonomik aktörler olarak rolünü zayıflatabileceğini savunmaktadır (Husted & Jesus Salazar, 2006). Bununla birlikte, yıllar geçtikçe artan sayıda şirket, stratejilerine ve temel işlerine KSS hedeflerini dahil etmeye başlamıştır.

2000 ve 2015 yılları arasında KSS'yi geniş bir yelpazedeki kurumsal ve organizasyonel düzeydeki öncüller ve sonuçlarla ilişkilendirmeye odaklandığı

görülmektedir. KSS'nin sonucuyla ilgili olarak, KSS'nin kurumsal meşruiyeti arttırdığı, spor salonu üyeliği gibi çekici avantajlar yoluyla yetenekli çalışanları firmalara çektiği için daha fazla uzmanlık gibi değerli organizasyonel yetenekleri arttırdığı gösterilmiştir. Ayrıca, sosyal sorumluluk sahibi olmak şirketin itibarını da iyileştirebilir, çalışanın bağlılığını artırabilir ve kurumsal (finansal) performansı iyileştirebilir (Aguinis & Glavas, 2012). Bununla birlikte, çalışmaların çoğu, KSS ile şirketin finansal performansı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermekte ve KSS'nin kurumsal finansal kazanımları da artırabileceğini öne sürmektedir (Lee, 2008).

Özetle, başlangıçta KSS kavramı hayırseverliğe atıfta bulunmuştur. Halkın şirketlerin işlerini nasıl yürüttüğüne daha fazla ilgi duymaya başladıkça, iş uygulamalarına atfedilen sosyal ve çevresel problemler, bilimde ve pratikte şirketlerin sosyal sorumluluğu hakkında bir tartışmayı tetiklemiştir. KSS'nin kapsamını ve doğasını belirlemeye çalışan araştırmalar için yapılmıştır. KSS'yi kavramsallaştırmaya yönelik bu ilk odaklanmadan sonra, araştırmacılar şirketleri KSS'ye katılmaya ikna etme girişiminde KSS'nin sonuçlarına ve son olarak şirketlere KSS uyum sürecini ve KSS performansını nasıl teşvik edeceklerine dair içgörüler sağlamak için KSS'nin öncüllerine odaklanmaya başlamışlardır. KSS uygulamaları ile ilgili olarak, KSS, yerel zorluklara yönelik yönetici kişisel sosyal bilincin önderlik ettiği bir uygulama olarak başlamıştır. Kamuoyu daha eleştirel hale geldikçe, şirketler sadece yöneticilerden ziyade KSS ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu çabalar başlangıçta iç paydaşlara odaklanmışken, kamu talepleri şirketleri çevreye ve topluma “geri vermeyi” içeren KSS konusunda daha geniş bir bakış açısına sahip olmaya zorlamıştır. Sonuç olarak, KSS çabalarıyla ele alınan sorunların karmaşıklığı artmış ve şimdi küresel zorlukları ve hatta gelecekteki zorlukları kapsamaktadır. Hiçbir örgütün bu zorluklarla tek başına etkili bir şekilde başa çıkamayacağı ortaya çıkmıştır.

2.1.3. Sosyal Sorumluluk Yaklaşımları

Gerçek fedakârlık ise, kişinin kendi çıkarlarına öncelik vermeden doğru şekilde hareket etme iradesini veya samimi arzusunu içerir. Fedakâr eylemler sadece sorumlu değil, aynı zamanda ahlaki olarak sorumlu eylemler olarak da kabul edilebilir.

Bununla birlikte, etik teoriler alanında, özverili güdünün ahlaki doğruluğun veya bir insan eyleminin doğruluğunun veya yanlışlarının yeterli bir yargıcı olup olmadığı konusunda araştırmalar bulunmaktadır. Bazı filozoflar, bir eylemin sonuçlarına göre değerlendirilmesi gerektiğine inanır. Bu, deontolojik ve teleolojik (faydacı) olmak üzere iki farklı düşünce alanına yol açmıştır. Deontolojik teori, eylemlerin yalnızca "evrensel" bir görev duygusu veya doğru yapma isteği temelinde gerçekleştirildiklerinde iyi olduğunu öne sürerken; diğer insanlara saygıdan dolayı olduğunu belirtmektedirler. Faydacılık teori, bir eylemin ancak olası tüm alternatif eylemlerle karşılaştırıldığında, mümkün olan en iyi olumlu faydalara sahip olduğunda ve fayda miktarını dengeleyen olumsuz sonuçlar olmadığında iyi olduğunu düşünür (Soğukoluk, 2019).

Deontolojik teori ile faydacı teori arasında büyük bir fark vardır. Deontolojik teori, basitçe, bireyin etik görevini nasıl gerçekleştirmesi gerektiğini tartışmaktadır. Faydacı teoriden farklı olarak, herhangi bir eylemden maksimum fayda veya iyiliğe ulaşılmasını dikkate almaz, yani bir eylemin göreceli değerlendirmesinin hesabı yoktur. Bir eylem için herhangi bir değerlendirici önlemin yokluğunda, deontolojik teori, amellerin yararlarının ve külfetlerinin toplum üyeleri arasında nasıl dağıtılacağı konusunda da bir açıklama getirememektedir.

Kısacası, deontolojik teoriler, tipik olarak herhangi bir eylemin dışsal faydasının değerlendirilmesine dayanan, aktörler için farklı derecelerde ödül ve cezaları hesaba katmaz. Bununla birlikte, bir eylemin değerinin analizine izin vermek, faydacılığı mutlaka deontolojik teori üzerine yükseltmez. Zamanın herhangi bir noktasında değerlendirme, bir toplum veya genellikle seçkin kültür normlarından ve ayrıca bireysel öznellikten etkilenir. Sonuç olarak, her zaman adaletsizlik için bir alan vardır. Bu nedenle, bir eylemi analiz ederken, dış fayda ile birlikte saf, evrensel olarak adil güdüler düşünülmelidir.

Aslında, bireyin bir eylemin neyi gerektirdiğinin farkında olması ve onu isteyerek gerçekleştirmesi anlamına gelir. Kişi kendi iradesi dışında yaptığı işlerden sorumlu tutulamaz. Özgür eyleme yönelik kısıtlamalar, doğa tarafından belirlenen dış fiziksel koşullardan veya devlet gibi diğer bireyler, gruplar ve kuruluşlar tarafından dayatılan fiziksel zorlamadan kaynaklanabilir. Aynı zamanda "içsel zorlama"dan da kaynaklanabilir, örneğin, güçlü bir duygu dalgalanması veya duygusal dengesizlik

durumunda yapılan bir eylem, en azından sonradan oyuncuya garip gelebilir ve eylemin kendisine ait olduğunu inkar edebilir. Ayrıca amel, kendi kusuru olmaksızın, cehalet içinde yapıldığında da kasıtsız olur.

Eylem ve süreç arasında kavramsal bir ayrım yaparsak, bir orta yol bulmaya çalışmak daha kolay olacaktır. Bir fiil, başlangıcından itibaren zorunlu olarak niyet edilir ve onun mümkün olması için şartlar, fiilin kasıtlı nesneleridir. Buna karşılık, bir süreç yönlendirilmemiştir; odak birey dışında bir şey veya başka biri eylemi gerçekleştirir. Örneğin, bir makineyi ruhsuz bir otomat olduğu için bir eylemden sorumlu olarak belirleyemeyiz. Ancak, makinenin çalışma sürecini uygulamaktan sorumlu kişi, makineyi çalıştırmanın tüm sonuçlarından sorumlu tutulabilir.

Örgütler ve bireyler hem deontolojik yönetime hem de faydacı eyleme ulaşabilmektedir. Örgüt, bencil güdülerle yola çıksa da, kendi içinde bir amaç olarak gerçekten özverili güdülerini besleyerek ve sonuç olarak faydacı eylemleri hayata geçirerek sona erebilir. Örgüt tipik olarak düşük sorumluluk seviyeleri ile başlar ve ahlaki açıdan sorumlu eylemlerin daha yüksek seviyelerine ulaşmaya devam eder. Bu süreçte, mevcut gerçekler ve mevcut alternatifler hakkında yenilenmiş bir algı, bu gerçeklerin yeni analiz ve sentez tarzlarının ortaya çıkması, seçilen bir yolun uygulanması için dikkatli ve iyi düşünülmüş yöntemlerin yanı sıra ipuçları için sonuçların değerlendirilmesi olabilir.

Sonunda örgüt, sağlıklı çevresel proaktif değişiklikleri neyin oluşturduğuna dair “ilerici” bir tanım elde edebilir. Çevreyle ilgili devrim niteliğinde bir ideale ulaşmak için çevreye “saygı” iyi bir rehber işlevi görebilir. Saygı, örgütün tüm üyelerini rasyonel, yardımsever ve sorumlu amaçlar seçmeye teşvik eder. Çevreye saygının bilinçli gelişimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan ahlaki eylemler, ideal ve gerçek kurumsal değerler ve kurumsal değerler ile çalışanların kişisel değerleri arasında genellikle var olan boşlukları kapatmaya da yardımcı olabilir. Örgüt toplumda güçlü bir aktördür. Buna göre, bu belirli “vatandaş”ın makul bir sosyal sorumluluk derecesine ulaşması ve göstermesi çok önemlidir (Öztürk ve ark., 2013).

Ahlaki sorumluluğun genel kavramsal tanımlarından, çeşitli olaylar tarafından kısmi olarak belirlenmesine rağmen, bir bireyin veya bir örgütün, çeşitli olayların anlamlarının bilincine vararak ve kasıtlı olarak ahlaki açıdan sorumlu bir tutum

geliştirerek bu belirlemeyi "kırabileceği" sonucuna varılabilir. Bu, özellikle insanın, eylemlerinden sorumlu tutulamayan akılsız bir hayvandan ziyade, düşünme ve yansıtma kapasitesiyle kutsanmış bir "daha yüksek düzeyde bir varlık" olduğunu kanıtlaması için önemlidir. Artan bilinç, dünyanın - insanlığın meskeninin - hayatta kalması için de önemlidir.

2.1.3.1. Klasik Ekonomik (Geleneksel) ve Modern (Sosyo-ekonomik) Yaklaşım

Kurumsal sosyal sorumluluğa klasik yaklaşım açısından bakıldığında olumsuz yaklaşımların olduğunu görmekteyiz. Özellikle Milton Friedman'ın 1970'de yazdığı makale kapsamındaki görüşleri en temel ve en dikkat çekici olanıdır. Friedman'a göre daha önce de söz edildiği gibi, "iş dünyası kar elde etme fonksiyonunda toplumsal açısından sorumludur ve iş yararına gerçekleştirilecek fedakârca davranışları iş fonksiyonunun ve tamamen ekonomik olan yükümlülüklerinin bir dayatmasıdır". Ona göre ideal toplum en iyi gördüğü bireysel özgürlüğü maksimize eder ve hükümet tarafından getirilen düzenlemeleri ve kurumların sorumlulukları sınırlandırır. Klasik yaklaşıma göre, kurum temel alınmakta ve kurum yöneticisi ve ortakların menfaati ön planda tutulmaktadır.

Klasik sosyal sorumluluk anlayışı, kurumların, örgütsel amaçların dışında başka herhangi bir yükümlülüklerinin olmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Bu anlayışa göre kurumların sorumlulukları sadece kar elde etmektir. Kurumlar, ekonomik birimler olup, sosyal amaçları gerçekleştirmeye uğraşmazlar. Kurum yöneticilerinin KSS bağlamında, hukuki sorumluluklarını yerine getirince, etik sorumluluklarını da yerine getirdiklerini düşünmeleri klasik yaklaşım bağlamında değerlendirilebilir (Çelik, 2007).

Klasik yaklaşıma göre, kurum temel alınmakta ve kurum yöneticisi ve ortakların menfaati ön planda tutulmakta iken modern yaklaşımda müşteriler ön plana çıkmaktadır. Kurum kar elde etmeli ama diğer çıkar gruplarının yasal hakları korunmalıdır. Bu yaklaşıma göre, kurum yöneticileri, çalışanlara, tedarikçilere, kredi kuruluşlarına, topluluklara, topluma ve hisse sahiplerine karşı sorumludur (Coşkun, 2010, s. 48-50). Modern sosyal sorumluluk anlayışına göre, herhangi bir kurum; "yer altı veya yer üstü bir su kaynağına zehirli atıklarını bırakmamalı, ekolojik yapıyla

barışık üretimlerde bulunmalı, iç ve dış çevrede yer alan tüm unsurları sosyal sorumluluk yönünde bilinçlendirmeli, örgüt içi ve dışı eğitim olanaklarını geliştirmeli, iş görenlerinin tüm sorunlarına duyarlı davranmalı”dır. Bu anlayışa göre, kurum sahibi, ortak veya yöneticileri aşağıdaki eylemlerde bulunabilmektedirler (Çelik, 2007):

- Şirketin sosyal sorumluluk konusunda bilinçli olduğu imajını yaymaya çalışmak: Bu tam olarak sosyal sorumluluğu yansıtmamaktadır. Şirketler sosyal sorumluluğa katıldıklarını ispatlamaya çalışırlar. Örneğin, deprem vb. afetlerde, felaketzedelere giyecek ve yiyecek yardımı yaptıklarını kamuoyuna duyururlar.
- İyi vatandaş-şirket rolü oynamak: Şirketler, toplumun faydası için birtakım aktif girişimlerde bulunurlar. Örneğin, eğitim ve çevre sorunlarıyla ilgili çeşitli vakıflar kurup, işletebilirler.
- Sosyal yönden sorumlu bir şirket gibi davranmak: Birçok yönetici, örgütlerinin sadece kendi çıkarlarına göre hareket etmesine razı olmaz. Örneğin, çevre, eğitim gibi konularda hiçbir zorlama olmadan kendiliğinden yararlı uygulamalarda bulunabilirler.

2.1.4. Sosyal Sorumluluk Kriterleri

Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve diğer Avrupa ülkeleri gibi olgunlaşmış ekonomilerde KSS'ye odaklanan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu gelişmiş ülkelerde şirketler, KSS ilke ve kriterlerinin yanı sıra nispeten uzun bir süredir oluşturulmuş KSS çerçevelerini benimsemişlerdir. Bununla birlikte, önceki araştırmacılar, olgun ekonomiler temelinde genişletilen ve ABD bağlamına yönelen bu tür standartların ve ilkelerin, sınırlı küresel uygulanabilirlikleri nedeniyle eleştirilmektedirler (Lindgreen ve ark., 2009). KSS'nin görünümü ve bileşimi ülkeler arasında farklılık göstermekte ve özellikle gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Chapple ve Moon (2005) da yedi Asya ülkesi arasındaki KSS uygulamalarındaki farklılıkları araştırarak bu önermeyi desteklemiştir. Çalışmaları, KSS'nin web sitesi raporlamasıyla ilgiliydi ve sonuçlar, Asya'da KSS için tek bir model olmadığını göstermiştir. Ayrıca KSS'nin her ülke için ulusal faktörlere

dayandığını ve KSS uygulamalarının belirli ulusal bağlamlara göre şirketler tarafından farklı şekilde uygulandığını belirtmişlerdir.

Önceki araştırmalar, sosyal ve ekonomik kalkınmanın farklı aşamalarındaki ülkelerin farklı endişeleri ve öncelikleri olduğunu, olgun ekonomilerin ise KSS konularında gelişmekte olan ekonomilere göre daha fazla endişeye ve daha yüksek bir farkındalığa sahip olduğunu belirtmektedir. Xiao ve ark. (2005), Hong Kong ve Birleşik Krallık'taki KSS raporlamasını KSS ifşasının içerik analizi yoluyla karşılaştırmıştır. Hong Kong ve İngiltere arasındaki KSS raporlamasının miktarı, teması olduğunu bulmuşlardır. Bu iki ülkedeki farklı sosyal ve ekonomik ortamların yarattığı farklı siyasi maliyetler ve meşruiyet tehditleri nedeniyle farklıdır.

Diğer araştırmacılar, kültürel normlar ve gelenekler de farklı olduğu için şirketlerin KSS uygulamalarını ulustan ulusa farklı şekillerde gerçekleştirdiğini öne sürmüşlerdir. Matten ve Moon'un 2008'deki müteakip çalışmasında, politik, eğitimsel ve kültürel koşullar da dahil olmak üzere kurumsal çevredeki farklılıkların, şirketlerin Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Avrupa arasında KSS kavramlarına yaklaşımlarını etkilediği öne sürülmüştür. Ayrıca farklı kültürel geleneklerin iş dünyasındaki KSS uygulamalarını etkilediğini öne sürülmüştür. Olgun ekonomilerde, hayırseverlik faaliyetleri geleneksel olarak kurumsal itibarı geliştirerek uygulanması gereken sosyal açıdan sorumlu uygulamalar olarak ele almaktadır.

Gelişmiş ülkeler için KSS'yi araştıran önemli miktarda KSS çalışması olmasına rağmen ve ülkeler arası KSS karşılaştırmaları, gelişmekte olan ekonomilerde KSS ilkelerinin, standartlarının ve çerçevelerinin nasıl oluşturulacağına dair net bir anlayış bulunmamaktadır. Bilim adamları, KSS uygulamalarının, pazar itibarı, hem çalışanlar hem de müşteriler için memnuniyet, hükümetin destekleyici eğilimleri ve sürdürülebilir büyüme gibi birçok soyut rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olan şirketler için faydalı olduğunu belirtmişlerdir (Thomson & Heron, 2006). Ayrıca, KSS uygulaması, şirketlerin imajlarını geliştirmelerine, ciro oranlarını ve müşteri sadakatini iyileştirmelerine ve çalışan motivasyonunu artırmalarına yardımcı olmaktadır. Öte yandan, bir KSS programı, şirketlerin toplumdan örgütsel meşruiyet elde etmesine yardımcı olmaktadır (Rupley ve ark., 2012). Bu faydalar, gelişmekte olan ülkelerdeki

şirketlerin gözünde fark edilmiştir ve şirketlerin nihai olarak firma performansını artırmalarına yardımcı olmaktadır.

Bununla birlikte, gelişmekte olan ekonomilerdeki şirketler, KSS planlarını etkin bir şekilde uygulamada hala büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunun nedenlerinden biri, gelişmekte olan ülkelerin KSS performansını doğru bir şekilde değerlendirmek için makul çerçevelerden yoksun olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki şirketlerin uluslararası kabul görmüş KSS ilkelerini ve standartlarını benimseme olasılığı daha düşüktür. Ayrıca, önceki çalışmalar, kültürel farklılıkların, gelişmekte olan ekonomilerde şirketlerin KSS kriterlerini kullanmalarındaki ana zorluk haline geldiğini ileri sürmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin kendi aralarındaki farklılıkların varlığı nedeniyle, KSS'nin uyarlanabilir bir çerçevesini yapılandırma yolları büyük bir sorun haline gelmektedir (Welford, 2004). Araştırmacılar ayrıca, gelişmekte olan ekonomilerin ekonomik sorumluluklarını birincil yükümlülükleri olarak gördüklerini ve bunu sırasıyla hayırseverlik, yasal ve isteğe bağlı sorumluluklar olarak gördüklerini iddia etmişlerdir.

Sosyal sorumluluğun kurumsallaştırılmasına yönelik kurumsal projelerin meşruiyetini değerlendirmek için dört ayrı kriter bulunmaktadır. Bunlar:

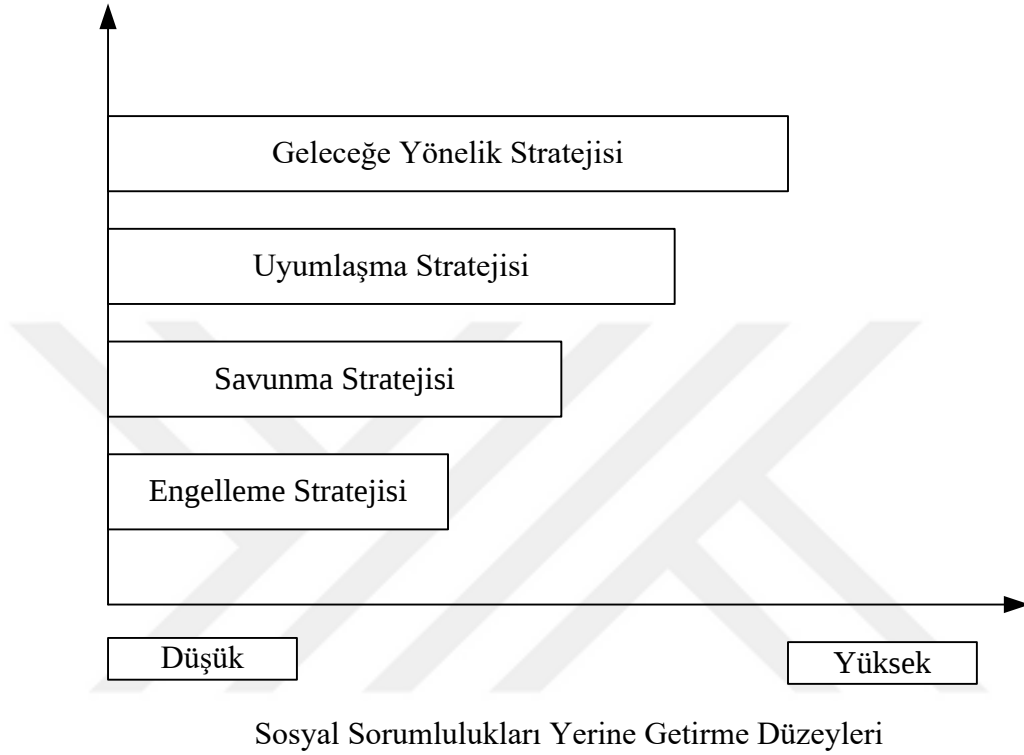
- (1) Yerel bilgi
- (2) Sorumluluk düzeyi
- (3) Ortak fikir birliği ve
- (4) Finansal performansla ilişki şeklindedir.

2.1.5. Sosyal Sorumluluk Stratejileri

İşletmelerin sosyal sorumluluk düzeylerine yönelik olarak işletmelerin sosyal sorumluluk stratejilerini ortaya koymaktadır. Buna göre sosyal sorumluluk stratejileri (Schermerhorn, 1993, s. 89):

- Engelleme (obstruction) stratejisi: Sosyal taleplere karşı çıkmak,
- Savunma (defence) stratejisi: Hukuksal gerekleri minimum düzeyde gerçekleştirme,

- Uyumlaşma (accommodation) stratejisi: Etiksel gerekleri minimum düzeyde gerçekleştirme,
- Geleceğe yönelik strateji (proaction): Sosyal önceliklerin önderliğini yapma,

Şekil 1: Sosyal Sorumluluk Stratejileri

Diğer yandan çok uluslu işletmelerin karşı karşıya kaldığı sosyal çatışmalar çözmede aşağıdaki modelde 5 büyük strateji ortaya koymaktadır (Halıcı, 2001).

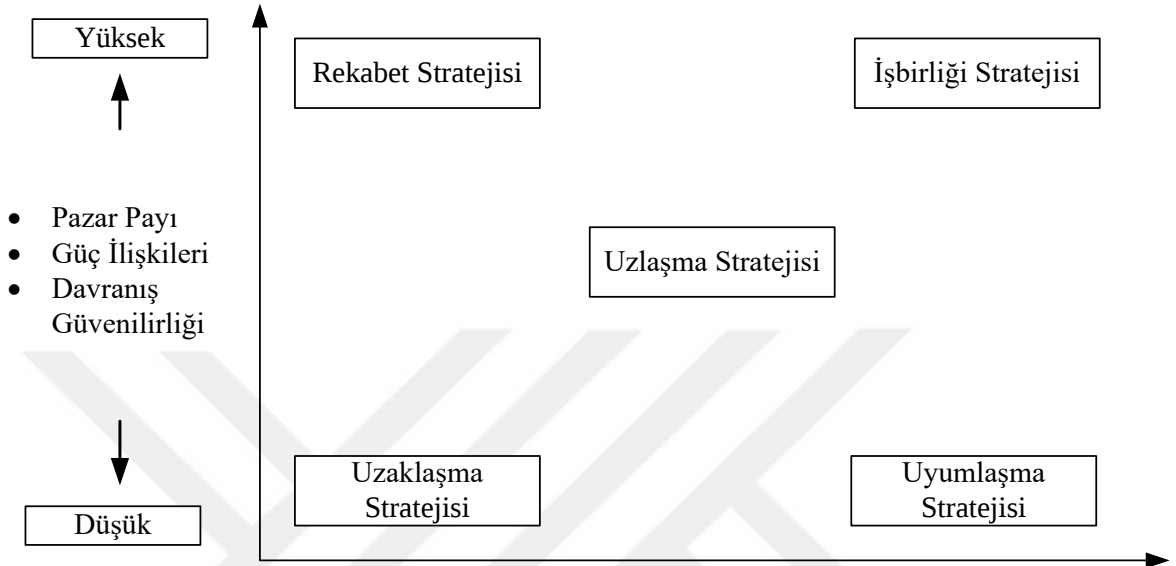
1- Rekabet (competitive) stratejisi: Uluslararası işletmelerin kazançlarının ve güçlerinin yükseldiğinde karşılıklı dayanışma ve ilişkilere ilginin olumsuz olma durumu.

2- Uzaklaşma (avoidant) stratejisi: Firmaların kazançlar ve gücü düştüğünde, karşılıklı dayanışma ve ilişkilere ilginin düşmanca olma durumu.

3- İşbirliği (collaborative) stratejisi: Uluslararası işletmelerin kazançlarının ve güçlerinin düştüğünde karşılıklı dayanışma ve ilişkilere ilginin olumlu olma durumu.

4- Uyumlaşma (accommodative) stratejisi: Uluslararası işletmelerin kazançlarının ve güçlerinin düştüğünde karşılıklı dayanışma ve ilişkilere ilginin olumlu olma durumu.

5- Uzlaşma (compromise) stratejisi: Uluslararası işletmelerin kazançlarının orta ve gücünün avantajlı/dezavantajlı olduğunda, karşılıklı dayanışma ve ilişkilere ilgi pozitif ve negatif değişebilir.

Şekil 2: Çatışmalarda Uygun Davranış Stratejileri

Eğer, çok uluslu işletmeler birçok konuyu küçük ve çalışılabilir boyutlara ayırabilseler belki tatmin olabilir olacaklardır. Günümüzde araştırmalar bu halde çözümlerin oranının yükselebileceğini belirtmektedir. Çünkü, çatışmanın yapısı dinamiktir. Dolayısıyla, yönetimin öncelikle çevreyi dikkatli analiz etmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca, işbirliği ve uzlaşma stratejisinin (eğer mümkünse), en iyi yol olacağını önermektedirler. Ancak aynı anda diğer alternatiflerde akılda tutulmalıdır. En iyi seçenek organizasyon ve çevre şartlarına bağlı olacaktır (Halıcı, 2001).

Sosyal sorumluluk için şirket stratejileri, kâr fırsatları peşinde koşan ve yüksek rekabet ortamında çalışan işletme stratejilerinden farklıdır. Sosyal sorumluluk stratejileri mümkün olduğu kadar gelişme, belirlenen sosyal çatışmalarda çözümler ve sosyal amaçların başarılması için politikaların oluşturulması üzerinde yoğunlaşmıştır.

2.1.6. Sosyal Sorumluluk Modelleri

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının gelişiminde de tartışıldığı gibi KSS kavramının tanımı, kapsamı ve türleri konusunda farklı görüş ve yaklaşımlar bulunmaktadır. KSS kavramı hala gelişmeye ve yoruma açıktır. Ancak en temel

yaklaşımlar 1970'lerden sonra geliştirilmiştir. Yaklaşımların ve modellerin birbirlerinden etkilendikleri veya geliştirilerek ortaya çıktıkları görülmektedir. Literatürde birçok yaklaşım bulunabilir. Bu bölümde KSS alanında temel olarak tartışılan yaklaşımlar ve modeller verilmektedir.

2.1.6.1. Carroll'un Sosyal Sorumluluk Modeli

Archie Carroll (2009) sosyal sorumluluk kavramını ekonomik, yasal, etik ve hayırsever olarak değerlendirir. Ekonomik sorumluluklar, kurumların ekonomik refahı sağlama ve tüketim ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüklerini içerir. Yasal sorumluluklar, kurumların ekonomik misyonu yasal gereklilikler çerçevesinde yerine getirmesi gerektiğini göstermektedir. Etik sorumluluklar, kurumların toplumda uygun davranışı tanımlayan ahlaki kodlara uymasını gerektirir. Hayırsever (gönüllü) sorumluluklar ise isteğe bağlı sorumluluklardır.

Ekonomik sorumluluklar: Kurumlar, toplumun ihtiyaç duyduğu posta ve hizmet üretiminde kaynakların verimli kullanılmasından ve kâr sağlayacak şekilde satılmasından sorumludur. Kurumların hayatta kalması kar etmeye bağlıdır. Bu nedenle kurumların birincil sorumluluğu ekonomiktir. Kurumların ekonomik sorumlulukları şu şekilde ifade edilmektedir (Ceritoğlu, 2011, s. 34):

- Pay sahiplerinin kazançlarını sürekli artıracak şekilde hareket etmek,
- Kârlılığa yönelim,
- Rekabetçi bir pozisyonu korumak,
- Yüksek verimli iş işleyişinin sağlanması,
- Sürekli karlı bir işi başarılı bir kurum olarak kabul etmek.

Yasal sorumluluklar: Kurum faaliyetlerini gerçekleştirirken kanunlara ve iş kanunlarına uygun hareket etmekle yükümlüdür. Kanunların toplumu korumaya yönelik tedbirler de aldığı düşünüldüğünde, kurumlar yasal sorumluluklarını yerine getirerek toplumun refahına katkıda bulunurlar. Örneğin Çevre Kanununa göre tüm canlıların ortak malı olan çevrenin sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunması amaçlanmaktadır. Böyle bir sorumluluğu üstleneceğini belirten kurum, bunu yasal bir sorumluluk olarak yerine getirir. Çevre Kanunu'nun 8. maddesine göre, kurumlar “Kirlenme olasılığının bulunduğu durumlarda ilgililer

kirliliğin önlenmesini; Kirliliğin meydana geldiği durumlarda, kirleten, kirliliği durdurmak, kirliliğin etkilerini ortadan kaldırmak veya azaltmak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Kirlilik ile ilgili önlem ve önlem alacaklarını belirten kurumlar için bu gönüllü bir çalışma değil, kirlilik yasağını yerine getirmeleri yasal bir sorumluluktur.

Carroll'a göre yasal sorumluluklar şu başlıklardan oluşmaktadır Ceritoğlu, 2011, s. 34).

- Devletin ve kanunların beklentilerine uygun hareket eden kurumlar,
- Tüm bölgesel düzenlemelere uygunluk,
- Kurallara uyan kurumsal vatandaş olmak
- Yasal yükümlülüklerini yerine getiren bir işletmeyi başarılı bir kurum olarak tanımlamak
- Ürün ve hizmet sunumunda asgari yasal yükümlülüklerle uyum

Etik sorumluluklar: Kanunla belirlenmese de toplum, kurumun kendi değer ve normlarından türetilen yazılı veya yazılı olmayan kodları, normları ve değerleri benimsemesini yansıtacak olan etik sorumluluklarını yerine getirmesini bekler. Kurumun ürettiği ürün ve hizmetlerde dürüst davranması, alışverişte karşı tarafı aldatmaması, kurumu toplum nezdinde küçük düşürmekten kaçınması etik davranış olarak kabul edilmektedir.

Hayırsever (gönüllü) sorumluluklar: Kurumun sadece topluma fayda sağlayacak gönüllü ve gönüllü hayırseverlik uygulamalarını içerir. Bu uygulamalar doğrudan veya dolaylı olabilir. Kurumlar, toplumsal bir sorunu çözecek ya da dikkat çekecek uygulamalarla toplumun refahına katkıda bulunmaya çalışabilirler. Bu sorumluluklar eşit ağırlıkta değildir. Ekonomik sorumluluklardan hayırseverlik sorumluluklarına doğru ağırlıklarının ve önemlerinin azaldığını görmek mümkündür (Tak, 2009, s. 133). Bu liste, sorumlulukların önem sırasına göre verilmiştir. Kurumun ayakta kalabilmesi için öncelikle kâr etmesi ve faaliyetlerinde yasalara uyması gerekir. Faaliyetlerinde etik davranışlar sergilemenin yanı sıra gönüllü olarak topluma fayda sağlayacak faaliyetlerde bulunabilirler. Bu sıralama bir piramit biçiminde sunulur. KSS'nin üç ana alanı belirlenmiştir:

- Hayırseverlik, kurumsal sosyal sorumluluk: Kurumların toplum yararına olan sorumluluklarını içerir.
- Etik kurumsal sosyal sorumluluk: Kurumların amaçlarını gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri ve bu amaçlara ulaşmak için seçtikleri yol ve yöntemleri toplumun politik, ekonomik, sosyal ve kültürel refahına zarar vermeden ele alır.
- Stratejik kurumsal sosyal sorumluluk: Kurumsal amaca ulaşmak için belirlenmiş sonuç odaklı, uzun vadeli plan ve programları kapsadığı görülmektedir.

2.1.6.2. Frederick'in Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli

1970'lerde, Fredreick'in kurumsal sosyal sorumluluk kavramının performanstan ziyade motivasyona odaklanması gerektiğini öne süren kurumsal sosyal reaktivite kavramının ortaya çıktığını görülmektedir. William C. Frederick, sosyal sorumluluğun ilk tanımlarından birini yapmıştır. Ona göre (1960), “sosyal sorumluluk, iş adamlarının, insanların beklentilerini karşılayan bir ekonomik sistemin işleyişini denetlemesi gerektiği anlamına gelir”. Ekonominin üretim araçlarının üretimi ve dağılımının toplam sosyo-ekonomik refahı artıracak şekilde kullanılması gerektiğini vurguladı. Frederick, 1990'ların sonlarına doğru sosyal sorumluluk modelini geliştirmiş ve nihayet farklı bir model ortaya koymuştur (Öztürk ve ark., 2013).

Frederick, kurumsal sosyal sorumluluk kavramı KSS (Corporate Social Responsibility) ile tanımlanırken, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının CSR (Corporate Social Responsiviniess) ile tanımlandığı görülmektedir. 1980'lerde kurumsal sosyal dürüstlük kavramı KSS kavramından uzaklaşmış ve 1990'ların sonunda olağan kurum kavramı evren (kozmos), bilim (bilim) kavramından uzaklaşmıştır (Ceritoğlu, 2011, s. 39-40).

2.1.6.3. Davis'in Sosyal Sorumluluk Modeli

Davis'in ortaya koyduğu teori, meşruiyet teorisi olarak bilinmekte ve sosyal sorumluluğun belirsiz bir fikir olduğunu, ancak bir yönetim bağlamında düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, sosyal açıdan sorumlu bazı iş kararlarının uzun

vadede kuruluşa ekonomik kazanç getirebileceğini öngördü. "İşadamlarının sosyal sorumlulukları, sosyal güçleri ile orantılı olmalıdır" sonucuna varılmıştır. Davis'e göre güç, kurumlara toplum tarafından verilir. Kurumlar bu gücü sorumlu bir şekilde kullanmazlarsa varlıklarını ve devamlılıklarını sürdüremezler. Ayrıca kurumların bu gücü kötüye kullanmalarını da engellemelidir. Davis'e göre kurumlar ekonomik, teknik ve yasal yükümlülüklerinin dışında toplumsal faydaları da koruyacak uygulamalar geliştirmelidir. Keith Davis tarafından geliştirilen model, içinde bulundukları toplumun refahını koruyan ve geliştiren kurumların neden ve nasıl önlem aldığına dair beş varsayım önermektedir (Özüpek, 2005, s. 83):

- Sosyal sorumluluk güçten gelir. Kurumların çalışan hakları ve çevre kirliliği gibi konularda doğrudan yetkiye sahip olması nedeniyle bu sorunlardan kurumun sorumlu tutulması gerektiği sonucuna varılmıştır.
- Kurum, toplumdan gelen girdilere açık ve toplumla ilgili faaliyetler hakkında açık bilgi sağlayan açık, iki uçlu bir sistem olarak çalışmalıdır. Kurum, topluluk temsilcilerini dinlemeli ve dikkate almalı ve sürekli ve açık iletişimi sürdürmeye istekli olmalıdır.
- Kurum, bir faaliyetin, ürünün veya hizmetin onu ileriye götürüp götüremeyeceğine, sosyal maliyet ve faydalarını her yönüyle hesaplayarak karar vermelidir.
- Her bir faaliyet, ürün veya hizmetle ilişkili sosyal maliyetler dolaylı olarak müşterilere yansıtılmalıdır.
- Bir vatandaş olarak, kurumların normal alanlarının dışında kalan sosyal sorunlarla ilgilenme sorumluluğu vardır. Bu son varsayım çerçevesinde, kurumun toplumsal bir sorunun çözümü için gönüllü olarak çalışabileceği savunulmaktadır.

2.1.6.4. Wartick ve Cochran Sosyal Sorumluluk Modeli

Wartick ve Cochran (1985), Carroll'un dört boyutlu sorumluluk modeline dayalı yeni bir model oluşturmuş ve modeli, kurum ve toplum arasındaki ilişkilerin analizi için değerli bir çerçeve sağlasa da, ilişkileri mikro ölçekte analiz ettiği için eleştirilmiştir. Wartick ve Cochran, sosyal sorumluluğu kapsayan ilkeleri ayırt ederek kurumun

kurumsal düzeydeki toplumsal kabul süreçlerini, felsefî yönelimlerini ve kurumların karşı çıkması gereken toplumsal sorunların yönetimi için ortaya koyması gereken politikaları belirlemekte ve onların örgütsel yönelimlerini yansıtmaktadır. Bu bileşenler arasındaki etkileşimler işletmenin sosyal performans durumunu ortaya koymaktadır. Wartick ve Cochran bu model üzerine yaptıkları tartışmalarda şu sonuçlara ulaşmışlardır (Tak, 2009, s. 135):

- Kurumlar eşit istihdam fırsatı, iş sağlığı ve güvenliği, doğal çevrenin korunması gibi sosyal hedefler açısından önemli roller üstlendiğinden ekonomik ve sosyal performansları ayrı düşünülmemelidir.
- Halka karşı sorumluluk ve sosyal sorumluluk farklı kavramlardır ve ayrı kavramlar olarak düşünülmelidir.
- Sosyal sorumluluk ve toplumsal taleplere cevap verme farklı uygulamalar olduğundan, toplumsal taleplere ve sorunlara cevap verme süreci üzerinden ölçüm yapılmamalıdır.
- Toplumsal sorunlara yanıt verme sürecinin bir sonucu olarak geliştirilen politikalar değerlendirilmelidir.

2.1.6.5. Wood'un Sosyal Performans Modeli

Wood (1991), sonuçlara veya performansa vurgu yaparak modeline önemli bir katkı yapmış ve özellikle Carroll (1979) ve Wartick ve Cochran (1985) tarafından geliştirilen modele dayalı olarak sosyal performans modelini geliştirdi. Bu modele göre kurumların dış çevreleriyle ilişkilerinde yürüttükleri faaliyetler sosyal performans olarak üç unsuru içermektedir (Tak, 2009, s. 138):

- Motive edici ilke
- Davranışsal süreç
- Yönetim faaliyetlerin gözlenebilir olması

Wood, bir sürecin somut bir gerçeği ortaya koymasından yola çıkarak, kurumun çevresel değerlendirmesini, hedef kitlenin yönetimini ve toplumsal sorunlara yanıt verme sürecini ele almıştır. Wood, sosyal performansın değerlendirilmesi için kurumların ilke, süreç ve sonuçlar açısından değerlendirilmesini önermektedir (Tak, 2009, s. 139-145).

2.2. Topluluk Hissi

Topluluk, birden çok bağlamda ve çeşitli amaçlar için kullanılan bir kelimedir. Yıllar geçtikçe, bölgesel bir fenomen olarak topluluğun önemi azalırken, topluluğun ilişkisel bir fenomen olarak önemi artmıştır. Bu, kavramla ilişkili ilişkilerin doğasına olan ilginin artmasına yol açmıştır (Pooley ve ark., 2002). Topluluk duygusu, hem bireylerin duygularını hem de ait oldukları grupların özelliklerini içeren olarak tanımlanmaktadır. Bireysel benzersizliğin tanınmasını içerecek şekilde bir topluluk duygusu hissetmekle ilişkili ilişkilerin kalitesini daha da tanımlamaktadır. Bireylerin, grup tarafından reddedilen veya küçümsenmekten ziyade, kendilerine özgü olan şey kabul edilir ve değer verilirse, bir grupla daha büyük bir topluluk duygusu hissetmelerinin beklenebileceği belirtilmektedir.

1970'lerin başında, topluluk duygusunun sağlıklı insanlar ve toplumlar için o kadar önemli bir kavram olduğunu ve ayrı bir disiplin olarak incelenmeyi hak ettiği bilim adamları tarafından öne sürülmüştür. Topluluk duygusu, topluluk psikolojisinin temel taşı haline gelmiştir (Cassidy, 2013). Topluluk duygusu kavramını; başkalarıyla benzerlik algısı, başkalarıyla kabul edilmiş bir karşılıklı bağımlılık, bu karşılıklı bağımlılığı, onlardan bekleneni başkalarına vererek veya onlar için yaparak, kişinin daha büyük, güvenilir ve istikrarlı bir yapının parçası olduğu duygusu olarak tanımlamıştır.

Topluluk duygusunun öncelikle psikolojik olan bir kavram olduğunu; kişinin bir kolektiviteye ait olma hakkında sahip olduğu kişisel bilgiye atıfta bulunduğu belirtilmektedir. Topluluk duygusunu; üyelerin aidiyet duygusu, üyelerin birbirleri ve grup için önemli olduğu hissi ve üyelerin ihtiyaçlarının karşılanacağına dair ortak bir inanç olarak tanımlayarak kavrama daha fazla ayrıntı eklemişlerdir. Bu tanımlar, aidiyet, etki ve karşılıklı bağımlılığı içeren belirli bir grup ilişkisi türünü önermektedir (Cassidy, 2013).

O zamandan beri bugün en yaygın olarak atıfta bulunulan topluluk duygusu teorilerinden biri haline gelen bir araştırma incelemesine dayanan ayrıntılı bir kavramsal çerçeve sunulmuştur. Teorileri üyelik, karşılıklı etki, ihtiyaçların karşılanması ve paylaşılan duygusal bağlantı olmak üzere dört temadan oluşmaktadır (McMillan & Chavis, 1986).

İlk tema olan üyelik; duygusal güvenlik, sınırlar, ortak sembol sistemleri, kişisel yatırım ve aidiyet duygusu olmak üzere beş temel özellikten oluşmaktadır. İlk olarak, üyelerin ihtiyaçlarını ve duygularını başkalarıyla paylaşabileceklerini hissetmeleri için duygusal güvenlik gereklidir. İkincisi, sınırlar kimin grup içinde ve kimin dışında olduğunu belirler, böylece kime güvenilebileceğini belirler. Sınırlar kısmen duygusal güvenliğin gelişmesine izin verir. Üçüncüsü, dil, kıyafet ve ritüel gibi ortak sembol sistemleri, gruplar tarafından uyumlu bir kimlik yaratmak ve bu sınırları oluşturmak için kullanılır. Dördüncüsü, yatırım, kişisel katkı yoluyla insanlar arasındaki bağı derinleştiriyor. Beşincisi, aidiyet duygusu, kişinin gruba ait olduğuna ve orada bir yere sahip olduğuna dair duygu, inanç ve beklenti, grup tarafından kabul görme duygusu ve grup için fedakarlık yapma isteği olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacılar, bu faktörlerin tüm koşulların hem nedenleri hem de sonuçları olan dairesel, kendi kendini güçlendiren bir şekilde bir araya geldiğini öne sürmektedir (Cassidy, 2013).

Bir sonraki tema olan etki, değişimi etkilemek için birey ve grup arasındaki karşılıklı ve dengeli güç olarak tanımlanmaktadır. McMillan ve Chavis (1986), etkinin iki yönlü olması gerektiğini belirtirken üyeler, kendilerini etkili hissettikleri bir topluluğa daha fazla ilgi duyacaklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda, grubun çalışması için belirli bir düzeyde uygunluk gereklidir. Bu uygunluk grup normları ve değerleri aracılığıyla elde edilmektedir.

Üçüncü tema, ihtiyaçların entegrasyonu ve yerine getirilmesi, her bireyin ihtiyaçlarının karşılandığı karşılıklı bir alışverişi tanımlamaktadır. Başarılı bir topluluk, insanları kendi ihtiyaçlarını karşılarken diğer üyelerin ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde bir araya getirebilir. McMillan ve Chavis (1986) burada “ihtiyaçlar” kelimesini birey tarafından arzu edilen ve değer verilen şey anlamında kullanır. Değerler, duygusal ve entelektüel ihtiyaçların ve bunların ele alınma sırasının belirlenmesine yardımcı olur. Bireysel değerlerin topluluk üyeleri arasında ne ölçüde paylaşıldığı, bir topluluğun ihtiyaç giderme faaliyetlerini organize etme ve önceliklendirme yeteneğini belirlemektedir.

Son tema, paylaşılan duygusal bağlantı, ortak mücadeleler ve başarılar deneyimlemenin yanı sıra anlamlı ve olumlu etkileşimden yaratılan duygusal bağları ifade etmektedir. Üyeler kendilerini duygusal riske açtıkça, topluluğa daha fazla yatırım

yapacaklardır. McMillan ve Chavis, paylaşılan bir tarihin bu duygusal bağları beslediğini belirtmektedir.

2.3. Sporda Bireysel ve Sosyal Sorumluluk

Geleneksel olarak, bazı araştırmalar sporu çocukluk ve ergenlikte olumlu gelişimi teşvik etmek için mükemmel bir araç olarak görmektedir (Holt ve ark., 2017). Gençliğin pozitif gelişimi, spor gibi çok çeşitli ortamlarda gençlerin gelişim sürecini anlamak için değerli bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Gençliğin pozitif gelişimi, ergenlerin bakılmaktan, yaşamlarının kontrolü, kendi refahları ve başkalarının refahı için daha fazla sorumluluk almaya başladıkları bir büyüme sürecine odaklanmaktadır (Lerner ve ark., 2009). Bu nedenle, rekabetçi gençlik sporunun artık sadece katılımıyla gençliğin pozitif gelişimi sonuçlarına katkıda bulunduğunun varsayılamayacağını anlamak kritik öneme sahiptir. Araştırmalar, katılımın, ağırlıklı olarak yaşanan rekabet seviyesine ve alınan koçluk türüne dayanarak, katılan herkes için tek tip bir deneyime yol açmadığını ortaya koymuştur.

Gençlik sporu yetenek gelişimi ve olumlu gençlik gelişiminin, her ikisinin de kişisel ve sosyal güçleri güçlendirmeye odaklanmayı içerdiği göz önüne alındığında, uyumlu ve karşılıklı olarak faydalı olduğunu savunan yeni yaklaşımlar vardır. Bu olumlu sonuçlara ulaşmak için, rekabetçi gençlik spor programları, spor deneyiminin en iyi yönlerini sağlamak için eğitim hedefleriyle iyi tasarlanmalı, uygulanmalı ve değerlendirilmelidir (Santos & Martinek, 2018). İleriye dönük olarak, rekabetçi gençlik sporunun eğitim potansiyelini gerçekten teşvik etmek için Santos ve Martinek (2018) dört özel strateji belirlemektedir.

Birincisi, her antrenörün sporcularının spor becerilerini geliştirmek ve aynı zamanda yaşam dersleri öğrenmelerine ve spor seansları yoluyla olumlu karakter oluşturmalarına yardımcı olmak gibi çifte bir amaç üstlenmesidir. İkincisi, gençliğin pozitif gelişimini sporcuların yaşlarına uyarlanmış belirli davranışlara dönüştürmek, böylece bu yaşam becerilerini tanıyabilmek, değerlendirebilmek ve hayatlarının diğer alanlarına aktarabilmek. Üçüncüsü, gençliğin pozitif gelişimine dayalı bir yaklaşımı, koçun öğretim modeline ve pedagojik yaklaşımlarına yansımından başlayarak, yansıtma, karar verme, liderlik ve öğrenme davranışlarının açık bir şekilde aktarılmasını

destekleyip desteklemediğini anlamak için eğitim oturumlarına aşamalı olarak entegre edilmelidir. Dördüncüsü, bir yandan kazanma beklentileri arasında bir denge kurmak, diğer yandan spor sezonunun talepleri ne olursa olsun gençliğin pozitif gelişimine sistematik olarak müdahale etmektir.

Gençliğin pozitif gelişiminin spor programlarına odaklanan geniş bir literatür grubu vardır. Beden eğitimi ve spor yoluyla gençliğin pozitif gelişimini teşvik etmek için 40 yıldır başarıyla kullanılan pedagojik modellerden biri de kişisel ve sosyal sorumluluk öğretme modeli (KSSÖ) modelidir (Strachan ve ark., 2020).

KSSÖ modeli başlangıçta değerleri teşvik etmek ve sosyal dışlanma riski altındaki gençlere ve ergenlere sorumluluk öğretmek için spor veya fiziksel aktivitelerde uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Programın amacı, bu gençlere yaşamlarındaki farklı zorlukları çözmelerine yardımcı olacak yetkinlikler ve beceriler geliştirmelerini sağlayacak öğrenme fırsatları sağlamaktır. Bu şekilde, KSSÖ tabanlı programlar, sorumluluğu fiziksel aktiviteye entegre etme, gençlerin kendi kendine yönlendirilen öğrenme becerileri kazanmalarını sağlama, güçlü eğitmen - katılımcı ilişkileri kurma ve sorumluluk transferini teşvik etme fırsatlarını sağlamaya odaklanmıştır. KSSÖ'nin amaç ve araçları, sosyal psikoloji teorileriyle, özellikle öz-yeterlik teorisiyle (Bandura, 2001), spordan teorilerle ve olumlu gençlik gelişiminin yönleriyle uyumludur.

KSSÖ modeli üç temel ögeye dayanmaktadır. Birincisi, sporcuların yetkin yetişkinler olmayı öğrenmeleri gereken sorumluluk seviyeleridir:

- (1) başkalarının haklarına ve duygularına saygı,
- (2) çaba ve iş birliği,
- (3) kendi kendini yönetme,
- (4) başkalarına yardım etme ve liderlik ve
- (5) sorumluluğun spor salonu dışına aktarılması.

Bu sorumluluk seviyeleri, eğitmenin sorumluluk seviyelerinin öğrenilmesini spor veya beden eğitimi içeriği ile bütünleştirdiği bir öğrenme atmosferinde öğrenilir.

KSSÖ modelinin ikinci önemli unsuru, öğretmenlerin veya antrenörlerin program sırasında uygulaması gereken dokuz özel öğretim stratejisidir:

(1) Saygıyı Modellemek, hem her sporcuyla bireysel olarak hem de tüm grupta saygılı bir şekilde hareket ederek ve iletişim kurarak sorumluluk örneği olmak;

(2) Beklentileri belirlemek, sporculara spora özgü amaç ve becerilerin yanı sıra tutum ve davranışlarla ilgili olarak onlardan ne beklediğinizi açıkça belirtmek;

(3) Başarı Fırsatları, spor oturumunu, tüm sporcuların etkinliklere başarılı bir şekilde katılma fırsatına sahip olacak ve beceri farklılıklarına bakılmaksızın ilerlediklerini hissedecekleri şekilde yapılandırmak;

(4) Sosyal Etkileşimi teşvik etmek, spor oturumunda iş birliğini, takım çalışmasını ve problem çözmeyi destekleyen oyunlar ve zorluklar sunmak;

(5) Spor oturumunun organizasyonunu veya görev yönetiminin bazı yönlerini kolaylaştıran sporculara Sorumluluk atamak, sorumluluklar veya belirli görevler dağıtmak;

(6) Liderlik, sporcuların spor seansının bir bölümünde liderlik rolleri üstlenmelerine, becerilerini göstermelerine, bir grup takım arkadaşından sorumlu olmalarına izin vermek;

(7) Seçimler ve Sesler vermek, sporcuları bireysel seçimlere ve grup diyaloglarına dahil etmek, tercihlerini sormak, fikirlerini paylaşmak;

(8) Sporcuların spor oturumunun değerlendirilmesinde ve öğretme-öğrenme sürecinin gelişiminde öncü bir rol oynamalarına izin veren Değerlendirmedeki Rol; ve

(9) Sporculara tutumlarını, becerilerini ve sağlıklı yaşam tarzı alışkanlıklarını spordan yaşamlarının diğer alanlarına nasıl aktaracakları konusunda örnekler ve zorluklar aktarmak, sunmaktır.

KSSÖ modelinin üçüncü önemli bileşeni ders formatıdır. KSSÖ modelini uygularken, sorumluluk düzeylerine ve fiziksel-spor içeriğine bakılmaksızın her oturumun aynı yapıyı sürdürmesi gerekmektedir. Bu şekilde, sporcular zorluklara daha iyi yanıt vermek ve tüm süreç boyunca daha hızlı ilerlemek için net beklentilere sahip

olurlar. Temel ders formatı farkındalık konuşması, fiziksel aktivite planı ve yansıma zamanını içermektedir. Bunlar:

(a) Farkındalık Konuşması, her oturumun başında (en fazla 5 dakika), sporcularla o oturum için planlanan hedefler ve aktiviteler hakkında bilgi paylaşmak önemlidir.

(b) Fiziksel Aktivite Planı, bu, KSSÖ öğretim stratejileri aracılığıyla sorumluluğun tutum ve davranışlarıyla kasıtlı olarak entegre edilen oturumun sportif görevlerinin çoğunu içerir.

(c) Son dakikalar yansıma süresine ayrılmıştır, oturumun bitiminden önce, tüm katılımcılar, eğitmenin etrafındaki bir daire içinde, günün sorumluluk hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığını düşünür ve katılımcılar görüşlerini ifade edebilir ve grubu ve kendilerini değerlendirebilirler.

KSSÖ modelinin farklı bağlamlarda ve birçok ülkede (örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Yeni Zelanda, Güney Kore ve İspanya) uygulandığı ve çok umut verici sonuçlar elde edildiği bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda, KSSÖ modelinin sporcular ve okul beden eğitimi öğrencileri arasında saygı, çaba, özerklik ve liderlik kapasitesini geliştirdiğini bulmuştur (Hellison & Walsh, 2002). Amerika Birleşik Devletleri ve İspanya'da uygulanan KSSÖ modeline dayalı programlar analiz edilerek yapılan bir başka derleme ise KSSÖ modelinin sorumluluk davranışlarını, sosyal becerileri, sınıf ortamını ve öz-yeterliliği geliştirerek çocukların ve gençlerin olumlu gelişimine katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Beden eğitimi ortamında KSSÖ tabanlı programlar üzerine yapılan 22 çalışmanın bir başka sistematik incelemesi, KSSÖ'nün başarılı bir şekilde uygulanmasının bir dizi olumlu davranışsal, sosyal, duygusal, psikolojik ve eğitimsel sonuca katkıda bulunduğu sonucuna varmıştır. Okul sonrası ortamda KSSÖ uygulaması ile ilgili olarak, 27 makalenin seçildiği yeni bir sistematik derleme, bunlardan 13'ü önemli deneyimler sağladı ve spor faaliyetlerinde bulunan personel ve gençler üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Son olarak, kullanılan metodolojiye göre sınıflandırılan 35 çalışmanın sistematik olarak gözden geçirilmesi, KSSÖ'nün uygulanmasının analiz edilen tüm çalışmalarda olumlu sonuçlar bulduğunu göstermektedir (Baptista ve ark., 2020).

Kişisel ve sosyal sorumluluk müdahalelerinin öğretimi, öz-yeterlik, prososyal davranışlar ve kişisel ve sosyal sorumlulukta olumlu bir iyileşme göstermiştir. Öz-yeterlik, "kişinin verilen kazanımları üretmek için gerekli eylem yollarını organize etme ve yürütme yeteneklerine olan inancını" ifade eder (Bandura, 2001). Genç sporcuların karşılaştığı en büyük zorluk, kişisel faillik ve öz-yeterlik duygusunun kazanılmasıdır. Spor ve diğer kilit yaşam alanlarındaki benzersiz stresörleri ve kişilerarası talepleri ile başa çıkmak için sağlam bir etkinlik duygusuna sahip ergenlerin zorluklarla azimli ve nispeten kaygısız bir şekilde karşılaşma olasılıkları daha yüksektir. Bir başka araştırma grubu, KSSÖ modelinin gençlerde açık hava etkinliklerinde uygulanmasından sonra, prososyal davranışlarda önemli gelişmeler elde edildiğini bulmuştur. Prososyal davranışlar, kasıtlı olarak başkalarına fayda sağlayan gönüllü eylemleri ifade eder. Yüksek prososyallik, daha fazla akran kabulü ve akademik başarı ile ilişkilendirilmiştir ve başkalarıyla olumlu duygusal bağlar yaratmada ve refahı korumada önemli bir rol oynamaktadır (Warneken, 2016).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma; nicel araştırma modeline göre tasarlanmış olup, mevcut durumu ortaya çıkartmayı amaçlayan betimsel ve ilişkisel taramaya yönelik bir yöntemden yararlanılmıştır (Büyüköztürk ve ark., 2014; Karasar2016).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evreni Türkiye'deki voleybol branşında farklı kulüplerde küçükler, yıldızlar, gençler ve A takımlarında müsabık olan sporcular, örneklemini de küçük, yıldız, gençler ve A takımlarından rastgele yöntem ile belirlenen toplam 619 gönüllü voleybol sporcuları oluşturmaktadır. Örneklem grubumuzu belirlerken kolay ulaşılabilir durum örnekleme tekniği kullanılmıştır (Yıldırım & Şişek,2018).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, hangi kategoride spor yapıyorsunuz, çocuk sayısı, kaç yıldır spor yapıyorsunuz, kronik hastalık durumu ve antrenör cinsiyeti sorularının olduğu kişisel bilgi formu bulunmaktadır. Diğer yandan bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları ölçeği ile topluluk hissi ölçeği yer almaktadır.

3.3.1. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği

Bu ölçek, sizlerin okuldayken sınıfta, temel spor eğitimi dersini yaparken spor salonunda- bahçede, teneffüste iken koridorlarda, bahçede; kendinize, öğretmenlerinize ve arkadaşlarınıza karşı bir takım sorumluluk davranışlarını ne sıklıkta gösterdiğinizi belirleyebilmek amacıyla bilimsel bir çalışma yapmak için hazırlanmıştır.

Özgün formu “Personal and Social Responsibility Questionnaire (PSRQ)” olan ölçek 2008 yılında Li Weidong, Paul M. Wright, Paul B. Rukavina ve Molly Pickering tarafından geliştirilmiştir (Li ve ark., 2008). Türkçeye Filiz ve Demirhan (2015) tarafından uyarlanmıştır.

Ölçeğin özgün formunda bireysel ve sosyal sorumluluk davranışlarına ilişkin toplam 14 ifade yer almaktadır. Ölçekte yer alan sorumlulukla ilgili her ifade Hiçbir zaman (1), Bazen (2), Genellikle (3) ve Her zaman (4) olmak üzere 4'lü Likert maddesi şeklinde puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinin 13'ü olumlu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13), 1'i olumsuz maddeden (14) oluşmaktadır.

Ölçeğin özgün formu, ilk 7 madde sosyal sorumluluk, diğer 7 madde bireysel sorumluluk olarak adlandırılmış iki faktörden oluşur. Ölçeğin sosyal sorumluluk yapısı BSSÖ'nün iki seviyesini temsil eder: Başkalarına saygı gösterme (3 madde) ve başkalarını önemseme (4 madde). Örnek olarak "Başkalarına saygı gösteririm", "Başkalarına yardımsever davranırım" maddeleri verilebilir. Ölçeğin bireysel sorumluluk yapısı BSSÖ'nün iki seviyesini temsil eder: Çaba gösterme (4 madde) ve kendini yönlendirme (3 madde). Örnek olarak "Kendim için hedefler belirlerim", "Çalışmalarda elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım" maddeleri verilebilir.

3.3.2. Topluluk Hissi Ölçeği

Ölçek formu, Warner, Kerwin, ve Walker (2013) tarafından geliştirilen Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin (STHÖ) Türkçe'ye Yıldırım, Yıldız ve Koruç (2019) tarafından uyarlanmıştır.

Ölçek 21 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 1 (hiç doğru değil) ile 4 (tamamen doğru) arasında değişmektedir ve 4'lü likert tipindedir. Ölçek ortalama puan üzerinden değerlendirilmektedir. Alt boyutlar ve maddelerin dağılımları aşağıdaki gibidir. Boyutlar; İdari Değerlendirme: 1, 2, 3, 4 Ortak İlgi: 5, 6, 7 İdari Kararlarda Eşitlik: 8, 9, 10 Liderlik Fırsatları: 11, 12, 13, 14 Sosyal Alanlar: 15, 16, 17, 18 Rekabet: 19, 20, 21 maddelerinden oluşmaktadır. Cronbach alfa güvenirlik katsayıları ölçeğin tümü için $\alpha=0.90$ olarak hesaplanmıştır; alt boyutlar arasında ise iç tutarlık değerleri 0.67 - 0.84 arasında değişmektedir.

3.4. Veri Analizi

Araştırmanın amacında yer alan alt problemlere uygun olarak toplanan veriler SPSS istatistik paket programına girilerek analiz yapılmıştır. Verilerin analizinde faydalanılacak ölçeklerin normal dağılıma ($P>0,05$ normal – $P<0,05$ normal olmayan)

uygun olup olmadığını belirlemek adına One Simple Kolmogorov-Smirnov Testi kullanılmıştır. Alt problemlerdeki bağımsız değişkenlere göre ölçeklerden alınan puanlar normal dağılım gösterirse iki grup arasındaki karşılaştırmaları yapmak için t testi, ikiden fazla grup karşılaştırmalarında ise ANOVA kullanılacaktır. Eğer verilerin analizinde ölçeklerden elde edilen puanlar normal dağılım göstermiyor ise; iki grup arasındaki karşılaştırmaları yapmak için Mann Withney U testi, ikiden fazla grup için Kruskal Wallis testi kullanılacaktır (Tabachnick & Fidell, 2013).

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma amaçları doğrultusunda verilerin istatistiksel analizleri ve elde edilen sonuçları raporlanmış olup, yorumlanmıştır.

4.1. Demografik Bilgilerin Dağılımı

Katılımcılar 15.52 (SS=2.9) yaş ortalamasına ve 5.1 (SS=2.62) spor yaşı ortalamasına sahip olup, sezonda ortalama 3.94 (SS=1.34) kez antrenman yapmaktalardı. Katılımcıların diğer demografik özellikleri frekans ve yüzde olarak Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Frekans ve Yüzde Değerleri

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kız	492	79.5
	Erkek	127	20.5
	Total	619	100
Spor kategorisi	Küçük takım	280	45.2
	Yıldız takım	152	24.6
	Genç takım	96	15.5
	A takım	91	14.7
	Total	619	100
Pandemide evde antrenman yapma	Evet	504	81.4
	Hayır	115	18.6
	Total	619	100
Antrenman süreci	Hiç yapmıyorum	94	15.2
	En az 30 dk.	413	66.7
	60 dk. ve üzeri	112	18.1
	Total	619	100
Antrenörlerinin cinsiyeti	Kadın	203	32.8
	Erkek	416	67.2
	Total	619	100

4.2. Fark Testleri

4.2.1. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları ölçeğinin cinsiyete göre puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının tespiti için bağımsız gruplarda t testi yapılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Guruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Sosyal Sorumluluk	Kız	492	25.02	2.31	4.11	.001*
	Erkek	127	23.94	2.71		
Bireysel Sorumluluk	Kız	492	23.14	3.07	1.35	.178
	Erkek	127	22.72	3.28		

* $p < 0.05$

Tablo 2’den görüldüğü gibi, kızların puan ortalamaları her iki boyutta da erkeklerden daha yüksek değerlere sahiptir, ancak Bireysel Sorumluluk ortalama puanları arası istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmazken Sosyal Sorumluluk puanları arası anlamlı fark bulunmuştur ($p > 0.05$).

4.2.2. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Pandemi Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması

Pandemide evde antrenman yapan ve yapmayanların Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları ölçeğinde aldıkları puan ortalamalarının bağımsız gruplarda t testi kullanılarak karşılaştırılması Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3: Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Pandemi Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Guruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Sosyal Sorumluluk	Evet	504	24.91	2.43	2.26	.024*
	Hayır	115	24.34	2.39		
Bireysel Sorumluluk	Evet	504	23.27	3.03	3.64	.001*
	Hayır	115	22.11	3.33		

* $p < 0.05$

Tablo 3’e bakıldığında, pandemi evde antrenman yapan katılımcıların yapmayanlara göre ölçeğin her iki boyutunda da istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile pandemi evde antrenman yapanlar diğer guruba karşı daha yüksek sosyal ve bireysel sorumluluk duyduklarını belirtmişlerdir.

4.2.3. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları ölçeğinin antrenörlerin cinsiyetine göre puan ortalamaları arasındaki farkı incelemek amacıyla bağımsız gruplarda t testi uygulanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Antrenörün cinsiyeti	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Sosyal Sorumluluk	Kadın	203	24.85	2.30	0.328	.743
	Erkek	416	24.78	2.50		
Bireysel Sorumluluk	Kadın	203	23.11	2.91	0.317	.752
	Erkek	416	23.03	3.21		

* $p < 0.05$

Tablo 4’de bakıldığında, Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ölçeğinin antrenörlerin cinsiyetine göre farklılık göstermediği görülmektedir.

4.2.4. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları ölçeğinin katılımcıların hangi kategoride (takım) yer aldıklarına göre puan ortalamaları arasındaki farkı incelemek amacıyla tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır (Tablo 5). Bu analizi uygulama sırasında Levene testi (varyansların Homojenlik testi) sonuçları her iki boyutta da varyansların homojen olduğunu tespit etmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 5: Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Spor Kategorisine	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Tukey testi sonucu anlamlı farklılık
Sosyal Sorumluluk	Küçük takım	280	25.29	2.30	8.12	.001*	Küçük takım – Yıldız Takım Küçük takım – A Takım
	Yıldız takım	152	24.47	2.48			
	Genç takım	96	24.65	2.26			
	A takım	91	24.02	2.65			
Bireysel Sorumluluk	Küçük takım	280	23.60	2.90	5.95	.001*	Küçük takım – Yıldız Takım
	Yıldız takım	152	22.35	3.15			
	Genç takım	96	22.90	2.99			
	A takım	91	22.75	3.54			

* $p < 0.05$

Tablo 5’e bakıldığında, Bireysel ve Sosyal Sorumluluğun her iki boyutunda da spor kategorilerine göre katılımcıların puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$). Hangi guruplar arası fark olduğunu ortaya çıkarmak için Tukey testi uygulanmıştır. Bu testlerin sonucunda Sosyal Sorumluluk boyutu için Küçük takımın Yıldız ve A takımlarından istatistiksel olarak anlamlı yüksek puan ortalamasına sahip olduğu ortaya çıkarmıştır. Bireysel sorumluluk için ise sonuçlar Küçük takımın anlamlı olarak Yıldız takımından daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğunu göstermiştir.

4.2.5. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Davranışları ölçeğinin katılımcıların antrenman süresine göre puan ortalamaları arasındaki farkı incelemek amacıyla tek yönlü ANOVA kullanılmıştır (Tablo 6). Bu analizi uygulama sırasında Levene testi (varyansların Homojenlik testi) sonuçları her iki boyutta da varyansların homojen olduğunu tespit etmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 6: Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Antrenman Süresi	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Tukey testi sonucu anlamlı farklılık
Sosyal Sorumluluk	Hiç yapmıyorum	94	24.15	2.41	4.912	.008*	Hiç yapmıyorum – En az 30 dk.
	En az 30 dk.	413	24.85	2.35			Hiç yapmıyorum – 60 dk. ve üzeri
	60 dk. ve üzeri	112	25.19	2.67			
Bireysel Sorumluluk	Hiç yapmıyorum	94	21.90	3.38	10.410	.001*	Hiç yapmıyorum – En az 30 dk.
	En az 30 dk.	413	23.10	3.02			Hiç yapmıyorum – 60 dk. ve üzeri
	60 dk. ve üzeri	112	23.85	2.99			

* $p < 0.05$

Bireysel ve Sosyal Sorumluluğun her iki boyutunda da antrenman süresine göre katılımcıların puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$). Hangi guruplar arası fark olduğunu ortaya çıkarmak için Tukey testi uygulanmıştır. Bu testin sonucuna göre Sosyal Sorumluluk ve Bireysel sorumluluk boyutlarında “hiç yapmıyorum” diyenlerin anlamlı olarak “en az 30 dk.” ve “60 dk. ve üzeri” diyenlerden daha düşük puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

4.2.6. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması

Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin cinsiyete göre puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının tespiti için bağımsız gruplarda t testi yapılmıştır (Tablo 7).

Tablo 7: Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması

<i>Boyutlar</i>	<i>Guruplar</i>	<i>N</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Std. Sapma</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
İdari Değerlendirme	Kız	492	3.57	0.52	3.29	.001*
	Erkek	127	3.36	0.66		
Ortak İlgi	Kız	492	3.48	0.60	2.62	.009*
	Erkek	127	3.33	0.64		
İdari Kararlarda Eşitlik	Kız	492	3.56	0.64	4.58	.001*
	Erkek	127	3.22	0.79		
Liderlik Fırsatları	Kız	492	2.65	0.69	0.299	.765
	Erkek	127	2.63	0.76		
Sosyal Alanlar	Kız	492	3.49	0.61	2.76	.006*
	Erkek	127	3.32	0.67		
Rekabet	Kız	492	3.30	0.70	0.487	.627
	Erkek	127	3.27	0.70		

* $p < 0.05$

Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin tüm altı boyutunda kızların puan ortalamaları erkeklerden daha yüksek değerlere sahip olup, Liderlik Fırsatları ve Rekabet boyutları hariç, diğer boyutlarda bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p > 0.05$). Başka bir deyişle kızlar erkeklere göre İdari Değerlendirme, Ortak İlgi, İdari Kararlarda Eşitlik ve Sosyal Alanlar alt boyutlarında daha fazla sporda topluluk hissi duyduklarını rapor etmişlerdir.

4.2.7. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Pandemide Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması

Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin evde antrenman yapma değişkenine göre puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığının tespiti için bağımsız gruplarda t testi yapılmıştır (Tablo 8).

Tablo 8: Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Pandemide Evde Antrenman Yapma Değişkenine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Guruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
İdari Değerlendirme	Evet	504	3.55	0.54	2.45	.015*
	Hayır	115	3.41	0.61		
Ortak İlgi	Evet	504	3.49	0.57	2.99	.003*
	Hayır	115	3.28	0.72		
İdari Kararlarda Eşitlik	Evet	504	3.53	0.67	2.72	.007*
	Hayır	115	3.32	0.75		
Liderlik Fırsatları	Evet	504	2.68	0.70	2.48	.013*
	Hayır	115	2.50	0.70		
Sosyal Alanlar	Evet	504	3.50	0.60	3.15	.002*
	Hayır	115	3.27	0.71		
Rekabet	Evet	504	3.35	0.67	3.76	.001*
	Hayır	115	3.06	0.79		

* $p < 0.05$

Tablo 8’de görüldüğü gibi, Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin tüm altı boyutunda pandemide antrenman yapanların puan ortalamaları yapmayanlardan daha yüksek değerlere sahiptir ve bu fark tüm boyutlar için istatistiksel olarak anlamlıdır ($p > 0.05$). Diğer bir ifade ile pandemide antrenman yapanlar yapmayanlara göre daha fazla sporda topluluk hissi duyduklarını rapor etmişlerdir.

4.2.8. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması

Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin katılımcıların antrenörlerinin cinsiyetine göre puan ortalamaları arasındaki farkı incelemek amacıyla bağımsız gruplarda t testi uygulanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9: Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenörün Cinsiyetine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Guruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	t	P
İdari Değerlendirme	Kadın	203	3.56	0.48	1.29	.199
	Erkek	416	3.51	0.59		
Ortak İlgi	Kadın	203	3.51	0.52	1.93	.055
	Erkek	416	3.42	0.65		
İdari Kararlarda Eşitlik	Kadın	203	3.56	0.62	2.00	.046*
	Erkek	416	3.45	0.71		
Liderlik Fırsatları	Kadın	203	2.61	0.65	-1.05	.296
	Erkek	416	2.67	0.73		
Sosyal Alanlar	Kadın	203	3.55	0.56	2.86	.004*
	Erkek	416	3.41	0.65		
Rekabet	Kadın	203	3.35	0.64	1.39	.165
	Erkek	416	3.27	0.72		

* $p < 0.05$

Tablo 9’da görüldüğü gibi, Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin İdari Kararlarda Eşitlik ve Sosyal Alanlar boyutlarında antrenörü kadın olan katılımcıların puan ortalamaları antrenörü erkek olanlardan istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p>0.05$). Diğer boyutlarda (Liderlik Fırsatları boyutu hariç), antrenörü kadın olanların ortalamaları erkeklerden yüksek olmasın rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

4.2.9. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması

Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin katılımcıların hangi kategoride (takım) yer aldıklarına göre puan ortalamaları arasındaki farkı incelemek amacıyla tek yönlü ANOVA kullanılmıştır (Tablo 10). Bu analizi uygulama sırasında Levene testi (varyansların Homojenlik testi) sonuçları her iki boyutta da varyansların homojen olduğunu tespit etmiştir ($p>0.05$).

Tablo 10: Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Spor Kategorisine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Spor Kategorisine	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Tukey testi sonucu anlamlı farklılık
İdari Değerlendirme	Küçük takım	280	3,60	0,50	10.18	.001*	A Takım – Küçük takım
	Yıldız takım	152	3,59	0,51			A Takım – Yıldız takım
	Genç takım	96	3,47	0,57			A Takım – Genç takım
	A takım	91	3,26	0,68			
Ortak İlgisi	Küçük takım	280	3,59	0,49	12.00	.001*	Küçük takım – Yıldız takım
	Yıldız takım	152	3,42	0,62			Küçük takım – Genç takım
	Genç takım	96	3,33	0,76			Küçük takım – A takım
	A takım	91	3,20	0,65			Yıldız takım – A takım
İdari Kararlarda Eşitlik	Küçük takım	280	3,65	0,55	20.80	.001*	A takım – Küçük takım
	Yıldız takım	152	3,52	0,66			A takım – Yıldız takım
	Genç takım	96	3,39	0,72			A takım – Genç takım
	A takım	91	3,04	0,84			Küçük takım – Genç Takım
Liderlik Fırsatları	Küçük takım	280	2,67	0,72	0.24	.867	
	Yıldız takım	152	2,64	0,72			
	Genç takım	96	2,61	0,70			
	A takım	91	2,62	0,64			
Sosyal Alanlar	Küçük takım	280	3,53	0,59	2.97	.031*	Küçük takım – A Takım
	Yıldız takım	152	3,43	0,60			
	Genç takım	96	3,40	0,71			
	A takım	91	3,33	0,66			
Rekabet	Küçük takım	280	3,41	0,65	6.44	.001*	Küçük takım – Genç takım
	Yıldız takım	152	3,31	0,70			Küçük takım – A takım
	Genç takım	96	3,10	0,78			
	A takım	91	3,15	0,69			

* $p<0.05$

Tablo 10’a bakıldığında, Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin Liderlik Fırsatları boyutu hariç diğer beş boyutunda spor kategorilerine göre katılımcıların puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$). Hangi guruplar arası fark olduğunu ortaya çıkarmak için Tukey testi uygulanmıştır.

Tukey testlerin sonucunda İdari Değerlendirme boyutunda A takımının diğer takımlar karşısında istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük ortalama puanına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ortak İlgi boyutunda ise küçük takım diğer takımlara göre anlamlı derecede yüksek puanlara sahip olmuştur. Bu boyut için Yıldız takımın puanları A takım karşısında anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. İdari Kararlarda Eşitlik boyutunda A takımı anlamlı olarak diğer üç gruptan düşük puana sahiptir. Bu boyutta genç takımın küçük takımdan daha düşük puana sahip olduğu görülmüştür. Sosyal Alanlar boyutu için Küçük takımın A takımından daha yüksek puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Son olarak ise Rekabet boyutunda küçük takımın genç ve A takımlarından anlamlı olarak daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür.

4.2.10. Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması

Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin katılımcıların antrenman süresine göre puan ortalamaları arasındaki farkı incelemek amacıyla tek yönlü ANOVA kullanılmıştır (Tablo 11). Bu analizi uygulama sırasında Levene testi (varyansların Homojenlik testi) sonuçları her altı boyutta da varyansların homojen olduğunu tespit etmiştir ($p>0.05$).

Tablo 11: Sporda Topluluk Hissi Ölçeğinin Antrenman Süresine Göre Karşılaştırması

Boyutlar	Antrenman Süresi	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Tukey testi sonucu anlamlı farklılık
İdari Değerlendirme	Hiç yapmıyorum	94	3.39	0.58	5.379	.005*	Hiç yapmıyorum – 60 dk. ve üzeri
	En az 30 dk.	413	3.52	0.56			
	60 dk. ve üzeri	112	3.65	0.50			
Ortak İlgi	Hiç yapmıyorum	94	3.25	0.75	7.124	.001*	Hiç yapmıyorum – En az 30 dk. Hiç yapmıyorum – 60 dk. ve üzeri
	En az 30 dk.	413	3.47	0.58			
	60 dk. ve üzeri	112	3.55	0.55			
İdari Kararlarda Eşitlik	Hiç yapmıyorum	94	3.30	0.75	4.553	.011*	Hiç yapmıyorum – En az 30 dk.
	En az 30 dk.	413	3.54	0.64			
	60 dk. ve üzeri	112	3.48	0.76			
Liderlik Fırsatları	Hiç yapmıyorum	94	2.53	0.72	1.571	.209	
	En az 30 dk.	413	2.66	0.70			
	60 dk. ve üzeri	112	2.70	0.69			
Sosyal Alanlar	Hiç yapmıyorum	94	3.23	0.75	8.781	.001*	Hiç yapmıyorum – En az 30 dk. Hiç yapmıyorum – 60 dk. ve üzeri
	En az 30 dk.	413	3.47	0.61			
	60 dk. ve üzeri	112	3.59	0.53			
Rekabet	Hiç yapmıyorum	94	3.09	0.77	5.810	.003*	Hiç yapmıyorum – En az 30 dk.
	En az 30 dk.	413	3.35	0.67			
	60 dk. ve üzeri	112	3.27	0.71			

* $p<0.05$

Tablo 11'e bakıldığında, Sporda Topluluk Hissi ölçeğinin beş boyutunda antrenman süresine göre katılımcıların puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p < .05$). Hangi guruplar arası fark olduğunu ortaya çıkarmak için Tukey testi uygulanmıştır.

Antrenman süresine göre ölçeğin tüm boyutlarında en düşük ortalama puanlarının rapor edildiği gurup “hiç yapmıyorum” gurubu olmuştur. Tukey testi sonuçları İdari Değerlendirme, İdari Kararlarda Eşitlik ve Rekabet boyutlarında “hiç yapmıyorum” gurubunun “en az 30 dk.” gurubu karşısında istatistiksel olarak anlamlı düşük puanlara sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ortak İlgi ve Sosyal Alanlar boyutlarında ise “hiç yapmıyorum” gurubunun “en az 30 dk.” ve “60 dk. ve üzeri” guruplarından anlamlı derecede düşük puanlara sahip olduğu rapor etmiştir.

4.2.11. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ile Sporda Topluluk Hissi Ölçeklerinin, Yaş, Spor Yaşı ve Sezonda Antrenman Süresi Değişkenleri İle Olan Muhtemel İlişkinin İncelenmesi

Araştırmanın iki ölçeğine ait boyutlar ile yaş, spor yaşı ve sezonda antrenman süresi değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik Pearson korelasyon testi uygulanmıştır (Tablo 12).

Tablo 12: Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ve Sporda Topluluk Hissi Ölçeklerin Boyutları ve Bazı Diğer Değişkenlerin Birbiri İle İlişkisi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Yaş											
2. Spor yaşı	.54**										
3. Sezonda haftalık antrenman sayısı	.33**	.38**									
4. Sosyal sorumluluk	-.19**	-.14**	-.10*								
5. Bireysel sorumluluk	-.11**	-.03	-.01	.56**							
6. İdari değerlendirme	-.25**	-.17**	-.04	.34**	.34**						
7. Ortak ilgi	-.26**	-.16**	-.07	.36**	.31**	.69**					
8. İdari kararlarda eşitlik	-.37**	-.25**	-.11**	.36**	.28**	.73**	.64**				
9. Liderlik fırsatları	-.07	.04	.00	.25**	.37**	.38**	.39**	.32**			
10. Sosyal alanlar	-.17**	-.04	.02	.29**	.39**	.51**	.55**	.44**	.39**		
11. Rekabet	-.15**	-.09*	-.03	.35**	.35**	.48**	.61**	.47**	.35**	.51**	

$N=619$; * $p<0.05$; ** $p<0.01$

Tablo 12'ye bakıldığında, Pearson korelasyon testi sonucuna göre, yaş ile 4., 5., 6., 7., 8., 10. ve 11. değişkenler arasında negatif yönde, 2. ve 3. değişkenler ile de

pozitif yönde doğrusal ilişkisinin olduğu görülmektedir. Spor yaşı değişkeni ile 4., 6., 7., 8., ve 11. değişkenler arasında negatif, ve 3. değişken arasında ise pozitif ilişki bulunmuştur. Sezonda haftalık antrenman sayısı değişkeni ile 4. ve 8. değişkenler arasında negatif yönde ilişki tespit edilmiştir. Son olarak ise Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ve Sporda Topluluk Hissi ölçek boyutlarının hepsi birbiri ile pozitif yönde doğrusal ilişkiye sahiptir.

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Voleybolcuların bireysel ve sosyal sorumluluk davranışları ile sporda topluluk hissi arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmaya gönüllü olarak 492 kadın sporcu, 127 erkek sporcu olmak üzere toplamda 619 sporcu dahil edilmiştir. Araştırma için toplanan veriler yaş, cinsiyet, antrenörün cinsiyeti, spor kategorisi, antrenman süresi, evde antrenman yapma süresi vb. değişkenler dikkate alınarak incelenmiştir. Elde edilen veriler literatür kaynaklarıyla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Araştırma verileri incelendiğinde bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden almış oldukları puanlara göre cinsiyet değişkeni ile sosyal sorumluluk alt boyutu arasında anlamlı fark saptanmıştır($p<0.05$). Belirlenen bu farkın kız sporcuların lehine olduğu tespit edilmiştir.

İlgili alan yazın incelendiğinde Korkmaz ve Küçüköğlu (2017) tarafından öğretmen adayları üzerine yapılan çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çalışmalarında sonuç olarak, kızların erkeklere oranla bireysel ve sosyal sorumluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmacılarından Asar (2017), çalışmasında sonuç olarak kadınların erkeklere göre daha fazla bireysel sosyal sorumluluk sahibi olduğunu belirtmiştir. Benzer bir çalışmada ise Özalp ve ark. (2008) cinsiyete göre öğrencilerin sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Kız öğrencilerinin sosyal sorumluluk algıları erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Muslu (2021) çalışmasında cinsiyet değişkeni ile bireysel ve sosyal sorumluluk arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Walsh ve ark. (2010) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim çağında bulunan çocuklarda sosyal sorumluluk modelinin sosyal değerler üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmış, araştırmaya 11 erkek ve 2 kadın olmak üzere toplam 13 beşinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın sonunda sosyal sorumluluk modeline göre yürütülen eğitim faaliyetinin sonunda öğrencilerin sosyal değer algılarının geliştiği rapor edilmiştir. Akbaş (2004) ise çalışmasında cinsiyet ile sosyal sorumluluk arasında anlamlı fark tespit etmiştir. Belirlenen bu fark kız öğrencilerin lehine tespit edilmiştir. Ercan (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, cinsiyetin sorumluluk üzerinde etkili olduğunu ve kadınların lehine farklar olduğu tespit edilmiştir. Başka bir çalışmada ise, araştırmacılarından Küçükşen ve Budak (2017) lise öğrencileriyle gerçekleştirmiş oldukları çalışmada

cinsiyet değişkenine göre ulusal sorumluluk boyutunda anlamlı bir fark tespit etmişlerdir. Tespit edilen bu farkın erkek öğrencilerin lehine olduğu gözlemlenmiştir. Benzer bir çalışmada ise, araştırmacılardan Başer (2015) çalışmasında cinsiyet değişkeni ile anlamlı fark tespit etmemiştir. Araştırmacılardan Özcan (2021) çalışmasında sosyal sorumluluk düzeyini cinsiyetin etkilemediğini belirtmiştir. Araştırmacılardan Toprak (2010) çalışmasından elde etmiş olduğu bulgular doğrultusunda çalışmada da “sorumluluğu her zaman bir başkasının almasını tercih ederim” ifadesine katılıyorum cevabını verenlerin oranı erkek öğrencilerde kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Başka bir çalışmada ise, Cutforth (1997, s.130) kız ve erkek öğrencilerin sorumluluklarını geliştirmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. İki yıl süren çalışma sonucunda, programın olumlu sonuç vererek öğrencilerde kişilerarası ilişkiler ve aidiyet duygularının oluştuğu ve cesaretlendirildikleri vurgulanmıştır. Lee ve Martinek (2009, s. 230) ise bireysel sosyal sorumluluk modelini kullanarak yaptığı çalışmasında öğrenci görüşmeleri sırasında yapılan yorumlardan yola çıkarak, öğrencilerin birbirlerine karşı yardımlaşma ve saygı gösterme davranışlarının artarak gelişmekte olduğunu vurgulamıştır. Sanchez-Alcaraz ve ark., (2013) yaptıkları çalışmada ön-testte erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla sorumluluk davranışı gösterdiklerini belirlemiştir. İlgili literatür çalışmamızı destekler niteliktedir. Fakat farklı sonuçlar elde edilen çalışmalar mevcuttur. Bu farklı sonuçların nedeni olarak çalışılan örneklem gruplarının farklı olması ve çalışmamıza katılan gönüllü sayısının bayan sporcu sayısının fazla olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca kadın sporcuların daha fazla özgüven ve cesaretli olmasından kaynaklı olduğu ifade edilebilir.

Araştırma verileri incelendiğinde bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden almış oldukları puanlara göre evde antrenman yapma değişkeni ile bireysel ve sosyal sorumluluk alt boyutları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p<0.05$). Belirlenen bu farkın evde antrenman yapanların lehine olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma verileri incelendiğinde bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden almış oldukları puanlara göre antrenör cinsiyet değişkeni ile bireysel ve sosyal sorumluluk alt boyutları arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

İlgili literatürde konu ile alakalı çalışmaya rastlanılmamıştır. Elde etmiş olduğumuz bu bulgunun literature önemli katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Araştırma bulguları incelendiğinde bireysel ve sosyal sorumluluk ölçeğinden almış oldukları puanlara göre antrenman süresi değişkeni ile bireysel ve sosyal sorumluluk alt boyutları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p>0.05$). Bu tespit edilen farkın kaynağı olarak sporun bireyde sorumluluk davranışının kazandırılmasında ve bireysel ve sosyal sorumluluk spor eğitimi, akran öğretimi, barış için spor, işbirliğine dayalı öğrenmede gelişim sağladığı için antrenman süresinin önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bunun yanı sıra araştırmada kullanılan antrenman süresi ve evde spor yapma değişkenine göre elde edilen bulguların literatür ile paralellik gösterip göstermediği ilgili konu ile alakalı çalışma olmadığından tartışılamamıştır. Bu noktada sporcuların bu değişkenlerle ilgili durumlarına göre sosyal değer algılarının daha iyi anlaşılması için daha büyük örneklem grupları ile benzer çalışmalar yapılabilir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde Sporda topluluk hissi ölçeğinden almış oldukları puanlara göre, cinsiyet değişkeni ile idari değerlendirme, ortak ilgi, idari kararlarda eşitlik, sosyal alanlar alt boyutlarında anlamlı fark tespit edilmiştir. Aynı zamanda anlamlı farkın kız sporcuların lehine olduğu belirlenmiştir.

Benzer bir çalışmada Yıldırım (2018) gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında topluluk hissi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark tespit etmiştir. Rovai (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, kız öğrenciler erkeklerden daha güçlü bir topluluk hissi göstermişlerdir. Saltürk ve Güngör (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada cinsiyet ile topluluk hissi arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. İlgili alan yazın çalışmamızın bulgusunu destekler niteliktedir. Fakat çalışmamızın aksini belirten çalışmalara rastlanılmıştır. Araştırmacılardan Enfiyeci ve Büyükkalan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada topluluk hissi ile cinsiyet arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir. Öztürk (2009) çalışmasında cinsiyet değişkeni ile topluluk hissi arasında anlamlı bir fark bulmamıştır. Öztürk ve Deryakulu (2011) çalışmada cinsiyet değişkeni ile topluk hissi arasında anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Özmen ve Atıcı (2012) tarafından yürütülen bir başka çalışmada da sınıf topluluğu duygusunda cinsiyete göre farklılaşma saptanmamıştır.

Literatürdeki sonuçlar ile bizim bulgumuz kıyaslandığında farklar gözlemlenmektedir. Bu farkların kaynağı olarak çalışmamızın örneklem gurubunun farklı olması, örneklem gruplarındaki cinsiyet dağılımının ve sayısının farklı olması yada örneklem gruplarındaki yaş farklarının neden olduğu varsayılmıştır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde Sporda topluluk hissi ölçeğinden almış oldukları puanlara göre, evde antrenman yapma ile idari değerlendirme, ortak ilgi, idari kararlarda eşitlik, sosyal alanlar, rekabet, liderlik fırsatları alt boyutlarında anlamlı fark tespit edilmiştir. Tespit edilen farkın evde spor yapanların lehine olduğu saptanmıştır.

Bu bulgu değerlendirildiğinde evde spor yapanların topluluk hissi bulundukları ortamlarda rahat hissetmelerine ve kendilerini o ortama ait hissetmelerine sebep olmaktadır. Bu da tespit edilen farkın nedenini açıklar nitelik taşımaktadır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde Sporda topluluk hissi ölçeğinden almış oldukları puanlara göre, antrenörün cinsiyeti ile idari kararlarda eşitlik, sosyal alanlar alt boyutlarında anlamlı fark tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde Sporda topluluk hissi ölçeğinden almış oldukları puanlara göre, spor kategorisi ile idari değerlendirme, ortak ilgi, idari kararlarda eşitlik, sosyal alanlar, rekabet alt boyutlarında anlamlı fark tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde Sporda topluluk hissi ölçeğinden almış oldukları puanlara göre, antrenman süresi ile idari değerlendirme, ortak ilgi, idari kararlarda eşitlik, sosyal alanlar, rekabet, alt boyutlarında anlamlı fark tespit edilmiştir.

Korelasyon analiz sonuçlarına göre; Bireysel ve Sosyal Sorumluluk ve Sporda Topluluk Hissi ölçek boyutlarının hepsi birbiri ile pozitif yönde doğrusal ilişkiye sahiptir.

İlgili alan yazında ilgili araştırmaya rastlanılmamakla birlikte, Yıldız (2016)'ın gerçekleştirdiği araştırma incelendiğinde, akademik başarı ve topluluk hissinin pozitif ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak; Voleybolcuların bireysel ve sosyal sorumluluklarını ve topluluk hissini cinsiyet, evde spor yapma durumu, spor kategorisi ve antrenman süresinin etkilediği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bireysel ve sosyal sorumluluk ile topluluk

hissi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sporcuların bireysel ve sosyal sorumlulukları arttıkça topluluk hissini de arttırdığını söyleyebiliriz.

6. ÖNERİLER

- Sporcuların sosyal ve bireysel sorumluluk davranışlarını sergilemeleri açısından, sorumluluk davranışlarını ne derece kazandıkları ve uyguladıkları konusunda eğitim seminer ve panel verilmesi tavsiye edilebilir.
- Sporcuların spor salonu dışındaki ortamlarda (okul, sınıf, ev, mahalle, antrenman vs.) veli, antrenör, öğretmen, komşu, akran gibi paydaşların işbirliği ile sorumluluk davranışlarını ne ölçüde sergilediklerini gösteren daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.
- Bu araştırma farklı spor branşları ile yapılabilir ve farklılıklar ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Aguinis, H. & Glavas, A., 2012. What we know and don't know about corporate social responsibility: A review and research agenda. *Journal of Management*, 38(4), 932-968.
- Akbaş, O., 2009. İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Aksoy, G. K. & Gürsel, F., 2017. Beden eğitimi dersinde bireysel ve sosyal sorumluluk modeli uygulaması: bir eylem araştırması. *Eğitim ve Bilim*, 42(191), 415-431.
- Alikaşifoğlu, M. & Ercan, O., 2002. Drug use among adolescents. *Turkish Pediatrics Archives*, 37(1), 66-73.
- Asar, İ., 2017. Lisansüstü öğrencilerinin kişilik yapılarıyla bireysel sosyal sorumluluk bilinçleri arasındaki ilişkiler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Asher, S. R. & Paquette, J. A., 2003. Loneliness and peer relations in childhood.. *Current Directions in Psychological Science*, 12(1), 75-78.
- Aydın, M., 2003. Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Balkaya, A., 2005. Investigation the levels of sense of identity acquisition of high school students through some personal-social and parental characteristics along with the level of crime behavior (Unpublished Master Thesis). Eskişehir: Anadolu Universit.
- Bandura, A., 2001. Sosyal bilişsel teori: ajanik bir bakış açısı. *Annu. Rahip Psychol.*, 52(1), 1-20.
- Baptista, C., Corte-Real, N., Regueiras, L., Seo, G., Hemphill, M., Pereira, A., ... & Fonseca, A., 2020. Teaching personal and social responsibility after school: A systematic review. *Cuadernos de Psicología del Deporte*, 20(2), 1-25.
- Baron, D., 2001. Private politics, corporate social responsibility and integrated strategy. *Journal of Economics and Management Strategy*, 10(1), 7-45.

- Başer, E., 2015. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel sorumluluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya
- Baumana, W. C. & Skitka, J. L., 2012. Corporate social responsibility as a source of employee satisfaction. *Research in Organizational Behavior*, 32, 63-86.
- Bénabou, R. & Tirole, J., 2009. Individual and corporate social responsibility. *IZA Discussion*, 77(305), 1-19.
- Besley, T. & Ghatak, M., 2005. Competition and incentives with motivated agents. *American Economic Review*, 95(3), 616-636.
- Brekke, K. & Nyborg, K., 2008. Moral hazard and moral motivation: Corporate social responsibility as labor market screening. *Resource and Energy Economics*, p. 509—526.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F., 2014. Bilimsel araştırma yöntemleri. (18. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Carroll, A. B. & Shabana, K.M. 2010. The business case for corporate social responsibility. A review of concepts, research and practices. *International Journal of Management Reviews*, 12(1), 85-105.
- Carroll, A. B. 2009. A history of corporate social responsibility. Concepts and practices.. Oxford: Oxford University.
- Cassidy, K. J. 2013. The Essence of Feeling a Sense of Community: A Hermeneutic Phenomenological Inquiry With Middle School Students and Teachers. Ontario: Brock University.
- Ceritoğlu, A. B. 2011. Kurumsal Sosyal Sorumluluk. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Chapple, W. & Moon, J., 2005. Corporate social responsibility (CSR) in Asia: a seven country study of CSR web site reporting. *Business & Society*, 44(4), 415-441.
- Coşkun, G., 2010. Kurumsal Pazarlama ve Sosyal Sorumluluk. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cutforth, N.J. 1997. What's worth doing: reflections on an after-school program in a denver elementary school. *Quest*, 49, 130-139.

- Cutforth, N.J., 1997. What's worth doing: Reflections on an after-school program in a Denver elementary school. *Quest*, 49, 130-139.
- Çelik, A., 2007. Şirketlerin Sosyal Sorumlulukları : 4 2. İstanbul: İş Ahlâkı Kitaplığı.
- Dahlsrud, A., 2008. How corporate social responsibility is defined: An analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(1), 1-13.
- Danish, S., Forneris, T., Hodge, K. & Heke, I., 2004. Enhancing youth development through sport. *World Leisure Journal*, 46(1), 38-49.
- Deci, E. & Ryan, R., 2000. The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychol Inq*, 11(1), 227-268.
- Demirutku, K. & Sümer, N., 2010. Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.
- Dilmaç, B. & Bircan, H. H., 2015. Değerler ve Değerler Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi.
- Enfiyeci, T. & Büyükalın Filiz, S., 2019. uzaktan eğitim yüksek lisans öğrencilerinin topluluk hissinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 12(1), 20-32. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubav/issue/44484/505491>.
- Enfiyeci, T., & Büyükalın Filiz, S. 2019. Uzaktan eğitim yüksek lisans öğrencilerinin topluluk hissinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 12(1), 20-32. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubav/issue/44484/505491>
- Ercan, B., 2009. Ortaöğretim öğretmenlerinin sosyal sorumluluk anlayış ve uygulamaları: Antalya örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Escartí, A., Gutiérrez, M., Pascual, C. & Llopis, R., 2010. Implementation of the personal and social responsibility model to improve self-efficacy during physical education classes for primary school children. *Int J Psychol Psychol Ther*, 10(3), 387-402.

- Filiz, B. & Demirhan, G., 2015. Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği'nin (BSS-Ö) Türk diline uyarlanma çalışması. Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal of Sport Sciences, 26(2), 51–64.
- Frynas, J. G. & Stephens, S., 2015. Political corporate social responsibility: reviewing theories and setting new agendas. International Journal of Management Reviews, 17(4), 483-509.
- Halıcı, A., 2001. İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Stratejileri : Çanakkale İlinde Bir Araştırma. Yönetim Ve Ekonomi, 7(1), 11-27.
- HBS, 2022. Harvard Business School Online. "5 Examples of Corporate Social Responsibility That Were Successful. [Çevrimiçi] Available at: [Harvard Business School Online. "5 Examples of Corporate Social Responsibility That Were Successful."](https://www.hbs.edu/online-learning/online-courses/5-examples-of-corporate-social-responsibility-that-were-successful)
- Hellison, D. & Walsh, D., 2002. Responsibility-based youth programs evaluation: Investigating the investigations. Quest, 54(1), 292-307.
- Hellison, D. & Walsh, D., 2002. Sorumluluk temelli gençlik programlarının değerlendirilmesi: soruşturmanın araştırılması. Görev, 54(1), 292–307.
- Holt, N. L., Neely, K. C., Slater, L. G., Camiré, M., Côté, J., Fraser-Thomas, J., ... & Tamminen, K. A. (2017). A grounded theory of positive youth development through sport based on results from a qualitative meta-study. International review of sport and exercise psychology, 10(1), 1-49.
- Husted, B. W. & Jesus Salazar, J., 2006. Taking Friedman seriously: maximizing profits and social performance. Journal of Management Studies, 43(1), 75-91.
- Ilgaz, H., 2008. Uzaktan eğitimde teknoloji kabulünün ve topluluk hissinin öğrenen memnuniyetine katkısı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Investpedia, 2022. Sosyal Sorumluluk Nedir?. [Çevrimiçi] Available at: <https://www.investopedia.com/terms/s/socialresponsibility.asp#:~:text=Social%20responsibility%20benefits%20society%20and,%2C%20promoting%20volunteering%2C%20and%20philanthropy>.

- Karakoç, Y., 2012. Hukuk - Etik İlişkisi, Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınlar.
- Karasar, N., 2016. Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler. Nobel Akademik Yayıncılık, 31. Basım, Ankara
- Karasar, N., 2007. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkmaz, S., & Biber, A. Ç. Matematik öğretmen adaylarının teknoloji destekli argümantasyon tabanlı öğretim uygulamasıyla ilgili görüşleri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 545-558.
- Korkmaz, Z. S., & Küçüköğlu, A, (2017. Topluma hizmet uygulamalarının öğretmen adaylarının değer kazanımlarına etkisi. Sosyal Bilimler Dergisi, 4(16), 341-356.
- Küçükşen, K. & Budak, H. 2017. Lise öğrencilerinin sosyal değer tercihlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(3),1813-1826.
- Küçükşen, K., & Budak, H., 2017. Lise öğrencilerinin sosyal değer tercihlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisi. Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches, 6(3).
- Lee, M. P., 2008. A review of the theories of corporate social responsibility: Its evolutionary path and the road ahead. International Journal of Management Reviews, 10(1), 53-73.
- Lee, O, Martinek, T. 2009. Navigating two cultures: an investigation of cultures of a responsibility-based physical activity program and school. Research Quarterly for Exercise & Sport, 80(2), 230-240.
- Lerner, R. M., Schwartz, S. J. & Phelps, E., 2009. İnsan gelişiminin uzunlamasına incelenmesinde zaman ve zamanlama sorunsalları: teorik ve metodolojik konular. Hum. Dev., 52(1), 44-68.
- Lerner, R., 2009. Promoting positive development in adolescence through sports and other youth programs: Implications of the 4-H Study of Positive Youth Development. J Sport Exerc Psychol, 31(1), 3-10.

- Li, W., Wright, P., Rukavina, P. & Pickering, M., 2008. Measuring students' perceptions of personal and social responsibility and its relationship to intrinsic motivation in urban physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 27(1), 167-178.
- Lindgreen, A., Swaen, V. & Campbell, T., 2009. Corporate Social Responsibility Practices in Developing and Transitional Countries: Botswana and Malawi.. *Journal of Business Ethics*, 90(3), 429-440.
- Lyons, K. & Dionigi, R., 2007. Transcending emotional community: A qualitative examination of older adults and masters' sports participation. *Leisure Sciences*, 29(1), 375-389.
- Matten, D. & Moon, J., 2008. Implicit and explicit CSR: a conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *The Academy of Management Review*, 33(2), 404-424.
- Matten, D., Crane, A. & Chapple, W., 2003. Behind the mask: revealing the true face of corporate citizenship. *Journal of Business Ethics*, 45, 109-120.
- McMillan, D. W. & Chavis, D. M., 1986. Sense of community: A definition and theory. *American Journal of Community Psychology*, 14(1), 6-23.
- Mihaela, P., 2018. Individual social responsibility: Insights from a literature review. *Management Research and Practice*, 10(1), 17-26.
- Montiel, I., 2008. Corporate social responsibility and corporate sustainability: separate pasts, common futures. *Organization & Environment*, 21(3), 245-269.
- Muslu, H., 2021. Bireysel ve sosyal sorumluluk modelinin beden eğitimi dersinde amaçlanan değerler üzerine etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Oğuz, E., 2012. Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Özalp, İ., Tonus, H. Z. & Sarıkaya, M., 2008. İktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin kurumsal sosyal sorumluluk algılamaları üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1) 69-84.

- Özel, K. C., 2018. Etik ve etik - hukuk arasındaki ilişki. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 33, 685-708.
- Özmen, B., & Atıcı, B., 2012. Blog kullanımının sınıf topluluğu duygusuna etkisi. Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi, 3(1),-.
- Öztürk, C. M., Torlak, Ö., Tokgöz, N., Ayman, M., & Özgen, E., 2013. Kurumsal Sosyal Sorumluluk. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi .
- Öztürk, E. & Deryakulu, D. 2011. Çevrimiçi öğrenme topluluklarında iletişim aracı türünün bilişsel ve toplumsal buradalık üzerindeki etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41(41), 349-359.
- Öztürk, E., & Deryakulu, D., 2011. Çevrimiçi öğrenme topluluklarında iletişim aracı türünün bilişsel ve toplumsal buradalık üzerindeki etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 349-359.
- Özüpek, M., 2005. Kurum İmajı ve Sosyal Sorumluluk. Konya: Tablet Kitabevi.
- Pooley, J. A., Pike, L. T., Drew, N. M. & Breen, L., 2002. Inferring Australian children's sense of community: a critical exploration. Community Work and Family, 5(1), 5-22.
- Rovai, A.P., 2002. Building sense of community at a distance. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 3(1), 1-16
- Rupley, K. H., Brown, D. & Marshall, R. S., 2012. Governance, media and the quality of environmental disclosure. Journal of Accounting and Public Policy, 31(6), 610-640.
- Saltürk, A , Güngör, C., 2020. COVID-19 döneminde öğrencilerde topluluk hissi ve çevrimiçi uzaktan eğitimin incelenmesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (5) , 4204-4221.
- Sanchez-Alcaraz B., Marmol A. G., Valero, A. & De la Cruz, E., 2013. Aplicacion de un programa parala mejora de laresponsabilidad personal y social en las clases de educacion fisica. Motricidad. European Journal of Human Movement, 30(1), 121-129.

- Sánchez-Alcaraz, B. J., Gómez-Mármol, A., Valero, A., & De la Cruz, E. 2013. Aplicación de un programa para la mejora de la responsabilidad personal y social en las clases de educación física. *Motricidad. European Journal of Human Movement*, 30(1), 121-129.
- Santos, F. & Martinek, T. J., 2018. Rekabetçi gençlik sporu yoluyla olumlu gençlik gelişimini kolaylaştırmak: fırsatlar ve stratejiler. *Stratejiler*, 31(1), 47–49.
- Saracaloğlu, A. S. & Gerçeker, C. S., 2018. Relationship between Individual Social Responsibilities and Personal Values of Teacher Candidates. *International Education Studies*, 11(10), 64-77.
- Schermerhorn, P. M. 1993, April. Excimer laser damage testing of optical materials. In *Excimer Lasers: Applications, Beam Delivery Systems, and Laser Design* (Vol. 1835, pp. 70-79. SPIE.
- Schwartz, S. H. & Bardi, A., 2001. Value Hierarchies across Cultures: Taking a Similarities Perspective. *The Journal of Cross Cultural Psychology*, 32(3), 268-290.
- Shanti, D. & Saloni, S., 2016. A Paradigm Shift in the Concept of Corporate Social Responsibility to Individual Social Responsibility—The Changing Trends.. *International Research Journal of Humanities, Engineering & Pharmaceutical Sciences*, pp. 36-44.
- Soğukoluk, M., 2019. Etik ve ahlak kavramları. *Yozgat Bozok Üniversite Deregisi*, 1, 1-35.
- Strachan, L., Santos, F. & MacDonald, D., 2020. Proje puanının oluşturulması ve uygulanmasına ilişkin içgörüler!: Öğrenilen dersler ve gelecekteki yollar. *Journal of Sport Psychology in Action*, 12(2), 114-126
- Tabachnick, B. & Fidell, L., 2013. *Using multivariate statistics*. New Jersey: Sage Publications.
- Tak, B., 2009. *İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları ve Paydaş Grupları ile İlişkilerin Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım.

- Takala, T. & Pallab, P., 2000. Individual, collective and social responsibility of the firm. *Business Ethics: A European Review*, 9(2), 109-118.
- Thomson, M. & Heron, P., 2006. Relational quality and innovative performance in R&D based science and technology firms. *Human Resource Management Journal*, 16(10), 28-47.
- Toprak, A. 2010. Gençlik ve değerler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma: Tomarza ve Hacılar ilçeleri. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B., 2015. Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Valor, C., 2005. Corporate social responsibility and corporate citizenship: towards corporate accountability. *Business and Society Review*, 110(2), 191-212.
- Vural, Z. B. A. & Coşkun, G., 2011. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 1(1), 61-87.
- Walsh, D.S, Ozaeta J., & Wright, P.M. 2010. Transference of responsibility model goals to the school environment: Exploring the impact of a coaching club program. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 15(1), 15-28.
- Warneken, F. 2016. Insights into the biological foundation of human altruistic sentiments.. *Current Opinion in Psychology*, 7, 51-56.
- Warner, S., Kerwin, S. & Walker, M. 2013. Examining sense of community in sport: Developing the multidimensional ‘SCS’ Scale. *Journal of Sport Management*, 27(5), 349-362.
- Welford, R. 2004. Corporate social responsibility in Europe and Asia: critical elements and best practice. *Journal of Corporate Citizenship*, 13(1), 31-47.
- Wright, P. & Craig, M. 2011. Tool for Assessing Responsibility-Based Education (TARE): Instrument development, content validity, and inter-rater reliability. *Meas Phys Educ Exerc Science*, 15(1), 204-219.
- Wright, P. & Li, W., 2009. Exploring the relevance of a youth development orientation in urban physical education.. *Phys Educ Sport Pedag*, 14(1), 241-251.

- Xiao, J. Z., Gao, S. S., Heravi, S. & Cheung, Y. C. Q., 2005. The impact of social and economic development on corporate social and environmental disclosure in Hong Kong and the U.K.. *Advanced in International Accounting*, 18(1), 219-243.
- Yıldırım H.Ş. 2018. Üniversite öğrencilerinde topluluk hissi, kurumla bütünleşme düzeyi ve akademik başarı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. 2018. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. 11.Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, S., Yıldız, A. & Koruç, Z., 2019. Sporda Topluluk Hissi Ölçeği'ni (STHÖ) Türkçeye uyarlama: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 213-221.
- Yıldız, E. 2016. Çevrimiçi ortamlarda uzaktan eğitim öğrencilerinin topluluk hissi, akademik başarı ve katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Yıldız, E., 2016. Çevrimiçi ortamlarda uzaktan eğitim öğrencilerinin topluluk hissi, akademik başarı ve katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Yücel, İ. & Palabıyık, N., 2016. Virtüöz liderlik ve örgütsel adalet arasındaki ilişki üzerine bir uygulama. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 211-230.